

ЗУЛУН КЪУАЦАЛИ ДОН ДАЕР НАЕ ЛАСУЙ – БИЛГÆРОНМÆ АЙ АСКУАЙУЙ!..

КОНФУЦИЙ, рагонкитайаг зундилæг: «Мах нæ цæститæбæл æууæндæн, фал сæбæл æууæнкæ нæййес. Мах нæ зæрдæбæл баууæндæн, фал нæ е дæр ку фæссаи, уомæй тæссаг æй. Мадта уæ зæрдæбæл бадаретæ, ахургæнуйнæгтæ: адæймаги базонун хъæбæр зин гъуддаг æй!.. Мæйдари дæхе æлгъетунæй еуминкый сойна цирагъ иссодзун æнцондæр æй...»

Цæун райдæдта 1993 анзи мартый

0+

ДИГОРÆ

№4 (831) 2022 анзи 17 февраль – комахсæни мæйæ

Аргъ 1 туман

СÆРМАГОНД УАВÆРТИ

КОРОНАВИРУС РАБÆРÆГ КÆНУНИ РАВГИТÆ

Коронавируси незæфтуыæн 20 минуттæмæ ка рабæрæг кæнуй, уæхæн автоматикон системитæ, гæнæн ес, æма хæстæгдæр рæстæг фæззиндзæнæнцæ Цæгат Иристони поликлиникити.

Уой туххæй коронавируси инфекци паракхатдæр кæнун нихмæ гæрæнтæ æвæруни фарстатæ фæдбæл республикæ оперативон штаби æмбурди фегъосун кодта Цæгат Иристони Сæргълæууæг **Сергей Меньяло**.

Еци системитæ нерæнгæ нур исаразтонцæ, еугур рауæнти нæма 'нцæ. Æма Сергей Меньяло куд загъта, уотемæй хуарз уидæ республикæн етæ амалгонд ку æрцæуиуонцæ, уæд. Уонæн исæвæрæн уодзæнæй сæйгæдонæ кенæ поликлиникæмæ бацæуæни. Æма уæд анализи бæрæггæнæнмæ еу суткæ æнгæлмæ кæсун нæбал багъæудзæнæй.

Коронавируси пандеми паракхат кæнун нихмæ гæрæнтæ æвæруни фарстатæ фæдбæл федералон штабæй куд фегъосун кодтонцæ, уотемæй нурæй фæстæмæ коронавируси незæфтууæг адæймагмæ рабæрæг кæнунæн фагæ уодзæнæй айдагъ экспресс-тести бæрæггæнæн дæр.

– Адæймагæн уæхæн диагноз исæвæрунæн нурæй фæстæмæ раздæри хуарз ПЦР-тест кæнун нæбал гъæудзæнæй. Уой фæдбæл сæрмагонд унаффæ исфедар кодта Уæрæсей Федераций сæйраг паддзахадон санитарон дохтир, – загъта штаби минæвар.

Оперативон штаби куд радзурдтонцæ, уотемæй еугур регион-тæм дæр афойнадæбæл æрвист цæунцæ гъæугæ экспресс-тестæ.

АРФИАГ ГЪУДДАГ РÆСТМÆ УÆД!..

Нæ республикæ Сæргълæууæг **Сергей Меньяло** æрæги къабазадон хуæлцади Институтти президент **Владимир Чернигов** æма вице-президент **Сергей Маслов** хæццæ ци фембæлд адтæй, уоми сæ сæйрагдæр дзубанди адтæй скъоладзаути хуæлцади фæдбæл. Е хъæбæр ахсгаг фарста ке æй æма 'й тæккæ хуæздæр хузи райаразун ке гъæуй, уомæ гæсгæ ба баунаффæ кодтонцæ уобæл бæстондæр æрдзубанди кæнун. Æма рæхги, 21 февраль Дзæуæгигъæуи гъæуама арæст æрцæуа Уæрæсей Федераций Паддзахадон совети Къамиси скъоладзаути хуæлцади райаразти косæг къуари сæрмагонд æмбурд. Æ исаразгута куд нисан кæнунцæ, уотемæй си гъæуама архайуонцæ Цæгаткавказæг федералон округи еугур суб-ектти разамонгута дæр.

Аци ахсгаг мадзал махмæ арæст ке цæуй, уой фæдбæл Владимир Чернигов уотæ загъта:

– Мæнмæ гæсгæ, Цæгат Иристони бон æй æ фæлтæрддзийнади туххæй радзурон. Зæгъæн, фæстаг рæстæг нийергути хæццæ райивтайтæ скъолати меню, райдайæн кълæсти ахурдзаутæн исфедар кодтайтæ хуайраги еухузон аргъ.

Владимир Чернигов куд баханхæ кодта, уотемæй еци бон ма арæст æрцæудзæнæй æхсæнадамон социалон акци «Скъоладзаути æнæнæз хуайраг»-и регионалон хай-и мадзал дæр. Сувæллæнттæ гъæуама байархайуонцæ акций, бацæттæ кæнонцæ æнæнæз хуайраги уроктæ, уони

исесдзæнæнцæ видеомæ. Тæккæ хуæздæр видеоролик исаразæн фæззиндзæнæй сувæллæнтти лагерь «Артек»-мæ рандæ уни барæ. Гъæуама Цæгат Иристони сувæллæнттæ дæр æхцæуæнæй еци гъуддаги байархайуонцæ.

Владимир Чернигов ма бахаста фæндæ, цæмæй «Скъолай хуæруйнаггæнæг», зæгъгæ, уæлæнхасæн дæснадæ чемпионат «WorldSkillsRussia»-мæ хаст æрцæуа. Æ гъудимæ гæсгæ, сувæллæнттæн хуæруйнаг цæттæгæнæгмæ гъæуама уа бæрзонд квалификаци:

– Уомæн æ бæрондзийнадæ æндæр æй, гъæуама сæхе бафæлваронцæ, уæлдæр къæпхæнмæ исхезонцæ. Фарстабæл косæн Дзæуæгигъæуи базарадон-экономикон техникуми хæццæ. Фæсæвæди бон ба уодзæнæй регионалон чемпионати архайун, уæлахездзау ба рандæ уодзæнæй федералон конкурсмæ.

Республикæ Сæргълæууæг исарази 'й аци фæндæнтти хæццæ, еугур гъуддæгуги дæр фæййагъæз кæнунæй зæрдæ байвардта:

– Мах цæттæ ан институтти экспертти хæццæ ахедгæ кустмæ. Аци анз нæмæ æнгæлмæ кæсуй вазуггин куст, æхцай фæрæзнитæ нин Уæрæсей фондз регионей хæццæ радех кæндзæнæнцæ. Ахуради косæндæнттæ бундоронæй гъæуама 2022-2023 æнзти исцалцæг кæнæн. Нæ проектти хæццæ федералон Хецауадæ исарази æй. Гъæуама 63 скъолаймæ базелæн, сувæллæнттæн хуæрзадæ хуæруйнаг кæнунæн си гъæугæ уавæртæ исаразæн.

АХСГИАГ ЦАУТÆ

ФИДИБÆСТИ КАДÆ ÆМА Æ НАМУС

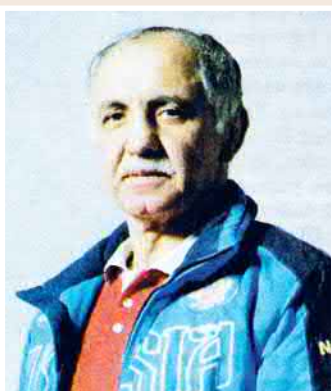
Аци анзи тæккæ кæрони цуппаринсæй анзи æнхæст кæнуй Устур Фидибæстон тугъди агъазиуадæр цаутæй еуебæл – 1942 анзи декабри фæстаг бæнтти Дзæуæгигъæуи алфамбулай бустæги дæрæнгонд æрцудæнцæ немуга-фашистон æрдонгити барæуадзæ хæйттæ, 1943 анзи январь ба Цæгат Иристони æнæгъæнæй дæр уæгъдæгонд æрцудæй æрбалæбæрæг знагæй.

Нæ зæрди ес Цæгат Иристони зæнхæ немуга-фашистон æрдонгитæй исуæгъдæ кæнуни хабæрттæ æма цаутти туххæй æрмагута анзи дæргъи мухур кæнун. Уонæй еу кæсетæ нæ газети абони номери 4-5-аг фæрстæбæл.

15 февраль ба бæрæггонд цудæй иннæ ахсгаг цау – æртиндæс æма инсæй анзей размæ, 1989 анзи еци бон Советон Цæдесмæ æнæгъæнæй дæр æрбаздахтæнцæ, Афганистани зæнхæбæл сæ интернационалон ихæс ка æнхæст кодта дæс анзей дæргъи, Советон Æфсади еци хæйттæ. Ихæсгонд адтæй уоми 40-аг æфсади командæгæнæг, Советон Цæдеси Бæгъатæр Борис Громовæн. Æма е еци тугъди хабæрттæ еугурæмæй хуæздæр зонуй. Уомæ гæсгæ гъæуама æ уæхæн гъудий хæццæ арази уонцæ: «Еци бæсти цаутти фæдбæл берæ æнæбунати хабæрттæ имисунцæ. Уоми тугъдон цаутæ «советон-афгайнаг тугъд» ка хонуй, етæ æгириддæр раст нæ 'нцæ, уомæн æма Афганистанмæ советон æфсæддон хæйттæ бацудæнцæ еци бæсти разамунди курдиадæмæ гæсгæ. Раст нæ 'нцæ, уотæ ка дзоруй, гъома, Советон Цæдес фæххуæрди 'й еци тугъди. Федарæй æй зæгъун: советон æфсæддонтæ кæрæй-кæронмæ æнтæстгинæй исæнхæст кодтонцæ, сæ размæ ци ихæстæ æвæрд адтæй, уони!..»

Уомæ гæсгæ ба иæхсгин ан, еци тугъди ци советон æфсæддонтæ æма граждайнаг службæгæнгута архайдтонцæ, уони лæгдзийнадæ цитгин кæнун, арфиаг си унæй. Уой фæдбæл æй, мæнæ абони 2-аг фарсбæл ци æрмаг мухур кæнæн, е дæр.

БИАЗÆРТИ Савели:

«НАЕ КÆСТÆРТИ ХУАРЗ – МАЕ УСТУРДÆР ЦИЙНАЕ!..»

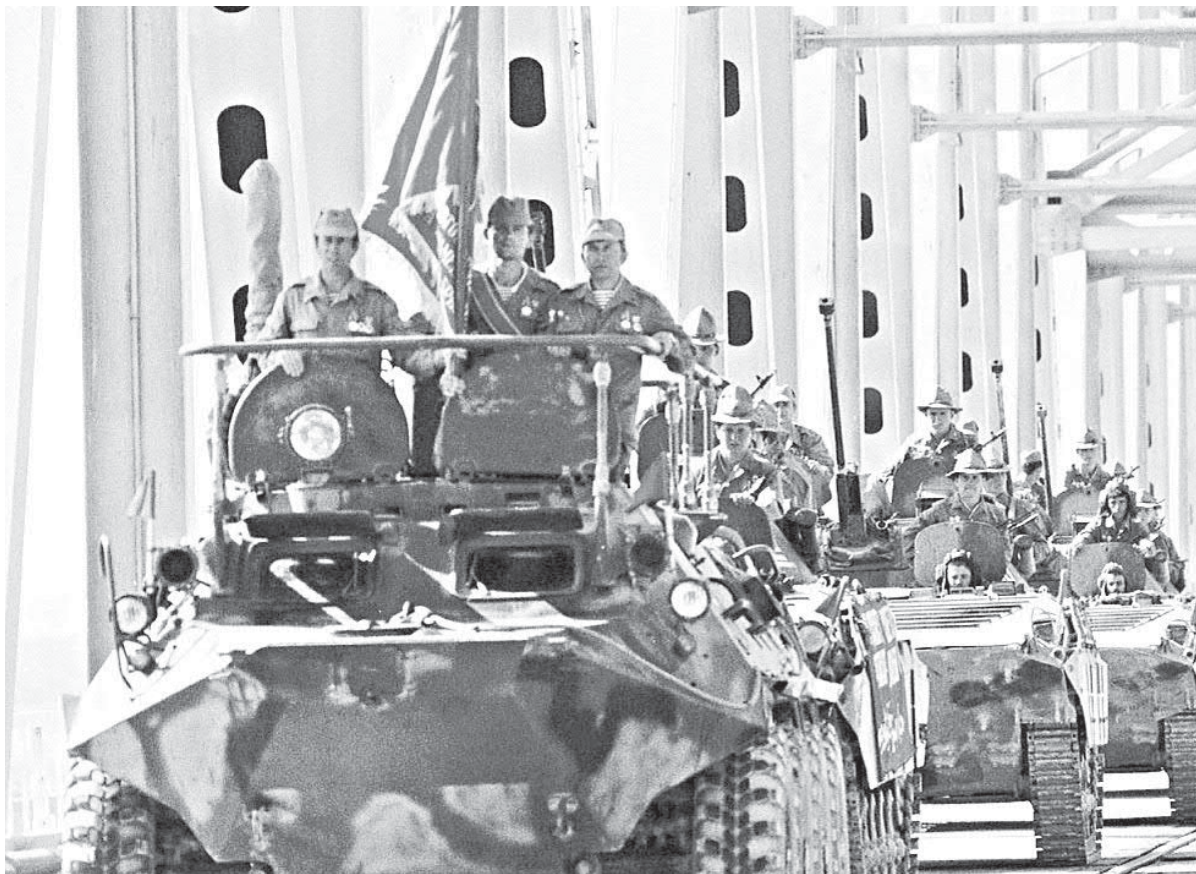
Нæ Иристони разæгъди лæгтæй еу, Уæрæсей æскъуæлхт тренер Биазæрти Моисеи фурт Савели æ фурагъдагунæй коммæ кæд уотæ нæ фæззæгъуй, уæддæр æ цардиуаги арфиаг гъуддæгутагæмæ гæсгæ ба уотæ зæгъун æнгъезуй, æма æцæгæйдæр уотæ 'й. Æ карнæ кæд

еостæмæй амондгун æй, уæд, фиццаги-фиццагидæр, ирæзгæ фæлтæрти хæццæ архайгæй син берæ хуæрзти ке бацудæй, уомæй.

Уомæ гæсгæ нæ дзиллæ Биазæрти Савелийæн æрæги уæлдай боз æма æхцæуæнæй арфæ кодтонцæ, фондз æма æртинсæй

анзи ибæл ке исæнхæст æй, уой фæдбæл. Æ хуæнттæ, æ еузæрд-диуон æрдхуæрдтæ, æмкосгутæ æма æ берæ гъомбæлгæнуйнæгтæ 'й ци зæрдиаг арфитæй исбоц кодтонцæ, уони хæццæ мах дæр арази уогæй, нæ газети абониккон номери 8-аг фарсбæл уой туххæй мухур кæнæн сæрмагонд æрмаг.

Владимир ПУТИН, Уæрæсей Федераций Президент: «Афгайнаг тугъди фæлварæнгонд æрцудæй алцидæр – адæймаг ци бакæнунгъон æй æма æ бон цæй-бæрцæбæл ниффæразун æй багъæуаги еци еугур лæгæвзæрæнтæ. Уой зонунцæ æма 'й нæ «афгайнагæтæ» сæ зæрдæбæл дарунцæ; етæ кæрæй-кæронмæ бавзур-стонцæ гъезæмæрттæ дæр, саумарой дæр, катый дæр, фудæбæнттæ дæр...»

СÆ ЛÆГДЗИЙНАДÆ – АНОСТÆМÆ ЦИТГИЙНАГ!

**БИЧИЛТИ
АЛÆТÆ,**

Уæрæсей
журналисти Цæдеси
иуонг

Кæд æма æртиндæс æма инсæй анзи рацудæй, Афганистани тугъд Советон Цæдесæн ку фæцæй, æма советон æфсæддон хæйттæ æнæгъæнæй дæр еци бæстæй ку ракодтонцæ, уæддæр еци тугъди цидæриддæр хабæртæ баст æнцæ, етæ нæ дзиллæн абони дæр ма зæрдристаг æнцæ. Хъонцгæнгæй имисæн, Афганистани зæнхæбæл е 'фсæддон ихæс æнхæст кæнгæй ка фæммард æй, нæ еци æдзæрд фæсæвæди. Сæ цæргæ-цæрæнбæнтти имисуйнаг æй еци тугъд, архайгæ си кæмæн рауадæй æма си цардæгасæй ка исæздахтæй, уонæн.

«Кабулæй ци хуæдтæхæги ратахтæн, е Минводти аэропорти ку 'рбадтæй, уæд æз æма мæ хæццæ Иристонæй ка адтæй, еци лæхъуæнтæ нæ уæргутæбæл æрурдуг кодтан нæхе æма нæ райгурæн зæнхæн зæрдигæй ни хъури кодтан... Кæмæдæр е, ка 'й зонуй, æнахур фæккæсдзæнæй, фал махæн ба е уæд адтæй нæ зæрдирайи «цъæхъал». Еци усмæ ни æцæгæйдæр баруагæс æй, тугъд нин кæдæй-уæдæй ке фæцæй, къуругæнæг топпадагъд ке нæбал игъосдзинан, хуругæнæг тæфи гъезæмарæй ке фæй-йервазтан, не 'мбæлттæй æдзæрд ке некебал кæндзæнæй... Уæд ни кадæр, æнгæлдæн, уотæ загъта: «Хуæрзбон, Афган!.. Мах цардæгас ан!..»

Уотæ имисуй алагираг Баскати Батраз, Афганистани тугъдæй куд æрбаздахтæй, уой. Гъо, фидиуæ-зæгбæл цардæгасæй исæмбæл-гæй, Батраз æма е 'мбал «афгай-

нагæтæ» бон адтæй, ци бæсти син тохгæ рауадæй, уомæн хуæрзбон зæгъун. Фал уæддæр уотæ зæгъ-æн ба, æвæдзи, нæйиес, æма еци тугъдæй бустæги исæгъдæ 'нцæ – сæ зæрдитæй æй лæдæрун-цæ, сæ цæргæ-цæрæнбæнтти сæ хæццæ ке уодзæнæй, еудадзуг ке имисдзæнæнцæ, еци хъазауати бæнттæ, сæ æдзæрд тугъдон æм-бæлтти...

«...Кæд дæсгай æнзтæ ра-цудæй, еци тугъд кæдæй нисса-бур æй уæдæй, уæддæр ма, куд фæззæгъунцæ, абони дæр уоми ан... Сауæнгæ нур дæр ма ахид фæсхъеун мæ медфун... Мæ гъо-стæбæл рауайунцæ хуæдтæхуги, танкити гур-гур, фæдти æсхъот...»

Уотæ зæгъуй æфсæддон-ин-тернационалист, афгайнаг тугъди архайгæ Малити Морати фурт Олег. Æма, æвæдзи, айдагъ Олег нæй уæхæн уавæри. Еци тугъди ка архайдта æма цардæгасæй æ райгурæн къæсæрбæл ка исæм-балдæй, етæ, ку зæгъæн, еци уæззау хъиамæти бæнттæ некед феронх кæндзæнæнцæ.

Фал син уæддæр еци тугъд æ хъазауати разæй бал фицца-гидæр исæй, цард æма мæлæти 'хсæн хъæбæр нараг къахнадбæл ранæхстæр уогæй, лæгдзийнадæ бавдесун дæр æма фæййервæзун дæр кæми гъудæй, уæхæн догæ.

Уой туххæй Малити Олег уотæ зæгъуй:

– Знаги хæццæ нæ комкоммæ тохун дæр куд нæ багъæуидæ. Фал устур бæлах ба е адтæй, æма нин ахид уотæ комкоммæ, лæгæй-лæгмæ тох кæнун нæ рауайидæ, фулдæр хæттити нæ моджахедтæ нæ фæсонтæмæ къумтæй æх-стонцæ, цубурдзурдæй, фулдæр «партизанти» хузи тухтонцæ нæ хæццæ. Гъулæггæн, ме 'мбæлт-тæй беретæ фæммард æнцæ. Нур дæр ма мæ цæститæбæл уайунцæ сæ рохс сорæттæ. Рохсар уæнтæ. Æвæдзи, мæн ба Цитгин Уасерги гъæуай кодта.

Олеги хуæн Уасерги бæргæ беретæ багъæуай кодта, фал сæ

тугъдон æмбæлттæй кæмæдæр-ти еци амонд не 'рхаудтæй. Еци тугъди финддæс минемæй фул-дæр советон æфсæддони фæм-мард æнцæ, æбæрæгæй дæр си дзæвгарæ фесавдæй. Нур дæр ма сæмæ сæ хеуæнттæ æнгæлмæ кæсунцæ...

Куд зонæн, уотемæй 1979 анзи Советон Цæдеси разамунд, Афганистани Демократон Респу-блики АДР уæди разамунди кур-диадæбæл исарази æй, цæмæй син фæййагъаз кæнонцæ бæсти гъæугæ æгъдау æрфедар кæнуни гъуддаги. Фараст анземæй фул-дæр етæ фæттухтонцæ душман-ти нхмæ, уæдта АДР-и алливарс политикон уавæр исхуæнон кæ-нуни гъуддаг сæхемæ ка райста, еци паддзахæдти 'хсæн 1988 анзи апрели ци Женеваг бадзубан-дигонд фæдаргонд æрцудæй, уой домæнтæмæ гæсгæ гъæуама со-ветон æфсæдти ракодтайуонцæ Афганистанæй. Советон Цæдес æхемæ райста е 'фсæдти къуар уордигæй фараст мæйемæ ракæ-нуни ихæс. Æма уой æнхæст кæ-нун райдæдта 1988 анзи 15 майи æма 'й æнхæстгонд фæцæй 1989 анзи 15 февралмæ.

Кæд æма еци гъуддагбæл еумæйагæй бадзубанди кодтон-цæ, уæди уæнгæ нхмæлæууæг кадæриддæр адтæй, етæ æм-вæндæй, уæддæр кедæрти ба хъæбæр нæ фæндадтæй, цæмæй еци гъуддаг, гъома, советон æф-сæдтæ Афганистанæй ракæнун, æнæхæлхъойæй райевгъудайдæ. Еци хилкъахугæ цидæр ардауæн миутæ ракодтонцæ æма душман-ти исæрра кодтонцæ, сæхемæ æз-дæхæг советон æфсæдти нхмæ сæ фæккодтонцæ. Æма махонтæ ци нæдтæбæл рацудæнцæ, уоми-ти æсхъæтæг душмантæ æгъатир тугъд исаразтонцæ.

Зæгъун гъæуй уой дæр, æма советон æфсæддонтæ Афгани-станæй ракæнуни фæсте ма уоми байзадæнцæ, душмантæмæ уаца-ри ка бахаудтæй, еци советон æф-сæддонтæ. Етæ ци бацæнцæ æма

сæ карнæ куд рауадæй, е абони дæр æнхæстæй бæрæггонд нæма æрцудæй. Берæ цидæр цæйдæр-ти фудæй. Фиццагидæр, æвæдзи, уомæ гæсгæ, æма Афганистанæй советон æфсæдтæ ку рацудæн-цæ, уæд СССР Цæдес раздæри хуæн æнгом нæбал адтæй. Фæ-стæдæр ба бустæги исæмæнтъе-ри æй бæстæ. Æма мæстæй сæ хъурмæ ка адтæй, еци тугъдæф-хуæрд «афгайнагæтæ» иронхуати райзадæнцæ æхсæнадæй дæр æма уæдиккон хецауадæй дæр. Е куд æнæраст гъуддаг адтæй, уо-бæл фæстæдæр бæсти разамунд бæргæ басастæй.

Афганистани зæнхæбæл тугъ-ди Цæгат Иристонæй дæр архайд-тонцæ беретæ, се 'хсæн адтæй силгоймæгтæ дæр, уотемæй æде-угурæй æхсæзинсæй адæймаги.

– Мæ хæццæ се 'фсæддон ихæс æнхæст кодтонцæ Дигори районæй Хъарати Виталий, Мæр-зойти Дзамболат, Алагери райо-нæй Кæсæбиты Хъазбег, Ирæфи районæй Тауасити Артур æма Ба-бочити Батраз, – зæгъуй Малити Олег. – Мадта мæн размæ дæр, мæн фæсте дæр Афганистани сæ интернационалон ихæс æнхæст кодтонцæ нæхе æфсæддонтæ Ирæфи районæй: Цæукъати Ма-ирбек, æнсувæртæ Мудойти Ти-мур æма Алик, Увжихъоти Астан, Бичилти Алан, Таухъазахти Авдан, Темирлати Давид, Тауасити Артур,

Се 'фсæддон ихæс æнхæст кæнгæй, Афганистани зæнхæ-бæл тугъди не 'мзæн-хонтæй ка фæммард æй, уони номерæнæн Дзæуæгигъæуи Афгай-наг парк æвæрд ес циртдзæвæн.

Советон Цæдеси Багъатæр Калоти Александри фурт Александри райгурдбæл 20 феввали æнхæст кæнуи фондæ æма фондзинсæй анзи (1917-1943). Æ ном хæссуи æ райгурæн гъæу Лаби (Хъæрæсе-Черкессий) гъæунгæй еу.

Нæ рагфидтæлти загъд: «Рæдудбæл басæттунæн зунд æма хъаурæ гъæуй. Æздæнæй хеуарзонæй ка цæруй, етæ сæ рæдудтитæбæл некæд басæтдзæ- нæнцæ барвæндонæй. Еугæндзони фæливод æма сайдæй архайуй, уæддæр хатир нæ рагордзæнæй. Гъема уавæрти ахæсти дууæ нихмæвæрд менеуæ- ги тæразæбæл æвæрдæй ахедунцæ: кенæ – тас, кенæ – æфсарæ!..»

ДИГОРÆ

№4. 2022 анз.

17 февраль — комахсæни мæйæ

3

ÆБУАЛГЪ МИУÆ ГЪÆДИ ТÆРФИ ДÆР НÆ ФЕДАУЙ...

Нæ цитгин Хуцау а Зæнхæбæл адæймаги хæццæ ма исфæлдиста хъæбæр берæ аллихузон цæргæгой- тæ, æрдзон ирæзуйнæгтæ. Исфæл- диста сæ, еци еумæйæг нисанеуæги хæццæ – цæмæй æмбарæ цæронцæ. Фал еци фæткæ æгириддæр æн- хæстгонд некæд цудæй, уæлдайдæр ба нæ цæуй нуртæкки æдзæллаг рæстæггити. Уæлдайдæр ба, Хуцау кедæриддæр исфæлдиста, уонæн сæ тæккæ «зундгиндæр» – адæймаг. Æ фурзудæ æма æдзæсгондзийнадæй маруй æма цæгъдуй æвуд сирдти, мæргъти, кунгæ кæнуй æрдзи дес- сæгдзийнæдтæ... Цума дуйнæй исконд адæймаги еу царди æмгъудæй фæуу- одзæнæй æма исонибони ба æгирид- дæр неци гъæудзæнæй.

Еци æверхъаудзийнади нихмæ карзæй бæргæ дзурдтонцæ алли адæмхæттити рæстзæрдæ адæй- мæггитæ, фал... Уони хæццæ – нæ номдзуд финсæг Гæдиати Секъа (1855-1915) дæр. Æ рæстæги е ниф- финста, мæнæ абони ке мухур кæ- ннæ, еци цубур новеллæ дæр. Махмæ гæсгæ, дзубанди цæбæл цæуй, е ак- каг æй махæн дæр абони расагъæс кæнунæн.

ЛÆГ ÆВИ СИРД

Уалдзигон рæсугъд бон, хор арви астæу тæбар-тубур кодта, æ гъар тун- тæ зæнхæмæ калдта. Алли цæрæг уод- гоймаги, мади хузæн, рæвдудта. Цъæх сгæлладау зæлдаги хузæн кæрдæг

змалдæй. Зумаргъти уасун айнæгæй-ай- нæгмæ сау кæмтти хаста. Гæзæмæ дум- гæ фагæ уолæфтæй æма ин бæлæстæ фæлмæн фæрсаг кодтонцæ. Мæргъти зарун игъустæй. Цæрд алли къубуртæй æ медбилти худтæй. Еу дзурдæй, бæ- стæ бæрæгбон кодта.

Уорс фонси дзогæн сæгъти къуар сæ разæй – Фæдæртти хонхбæл ниххæ- леу æнцæ. Лæпполæг фиййау Ахмæт, нимæт æ уæле, топ æ гъæбеси, уте- мæй къæдзæхи фарсбæл хустæй, кæр- дæггин хезнæ, уомæл реваддонæ, нард фонси дзогæй æ зæрдæ рохс адтæй.

Уалинмæ тегъæй сикъе сирдти къу- ар æрбазиндтæнцæ, сæ цæу сæ разæй, сæгтæ æ фæсте, къæдзæхи фарсбæл рамбурд æнцæ. Кæмæн æ дæркъæ æ хæццæ, ка ба æнæ дæркъæй. Цæу сæ разæй къубурбæл лæудтæй. Бæгъатæ- ри бæрæгæн æ раззаг къахæй зæнхи цъарæ цавта. Ке зæгъун æй гъæуй, ху- цау рæсугъдæн ке исфæлдиста, зæн- хигъæдæ урухæй ке барæвдудта, еци рæсугъд цæргутти уиндæ æхцæуæн кæ- мæн нæ уодзæнæй, берæ сæмæ фæк- кастæн.

Уалинмæ сæмæ сæ сæгътæ дæр бахæстæг æнцæ.

Сикъетæ æмбурдæй æрбауадæнцæ æма сæгъти хæццæ исхæлæмулæ 'нцæ. Æз æй нæ фæразун, куд æй радзорон: уони игъæлдзæгдзийнадæ, уони ций- нæдзийнадæ, æносон хæстæг хецон- тæ, лæги æхсарæй ка фæххецæн æй. Бæрзонд æдзæрæг хуæхтæ, æгæрон сау гъæдтæ сæребарæ цардæн ка бай-

агурдта, етæ нур сæ уарзон æнсувæрти хæццæ байеу æнцæ. Кæд дзоргæ, дзу- банди нæ кодтонцæ, уæддæр уарзонд- зийнадæй кæрæдзæбæл уозæлдæнцæ, кæрæдзæй билтæ стардтонцæ. Сæ фæ- стаг къæхтæбæл фæллæууиуонцæ æма сæ сикъетæй кæрæдземæн хъуритæ кодтонцæ, æхсархуз устур сикъе цæу къæдзæхи кæронбæл лæудтæй æма бæрзæндти кастæй, æ уарзон æмбæлт- ти знагæй гъæуай кодта.

– Ехх, тæходуй, – загътон, – адæм дæр уотæ ку уарзиуонцæ кæрæдзæй уин- дæ, уотæ ку гъæуай кæниуонцæ кæрæд- зæй.

Уалинмæ иннердигæй топпи гæрах фæццудæй æма цæу расхъудтæй, сау коми нарæги зæйи сæр рабадтæй. Сикъетæ æмбурдæй тегъи сæрмæ ис- гæпп кодтонцæ. Дуккаг гæрахæн дуккаг расхъудтæй, фиццаги фарсæ зæйи сæр радаргъ æй, æндаг къулдумæй ца- уæйнон низзардта: «Равардтай, Æфса- ти, никкидæр ма радтæ!» Хæлин ходæ æ сæрбæл, цъæх пæлæз, æркъетæ, фæрдугцъух хъримагæн æ астæубæл хуæстæй. Тегъæбæл фæццæу. Тоггини зæрдæ имæ бадардтон, тоггин мин фæ- стадæй. «Ма сæ бахуæрай, – загътон, – ма дин батайуонцæ, ци ди хъор код- тонцæ? Цæмæн сæ рамардтай? Хонхи риндзитæ, кæрдæги мортæ син цæмæн бавгъау кодтай?»

Ка мæ си райервазтæй, еци сикъе- тæ цæгатфарсæрдæмæ Сурхити хонхи сæрмæ ислигъдæнцæ. Фонс æрæздах- тон. Риндзæбæл бабæй бадун. Сагъæс- саг гъудитæ зæрдæмæ калун. Уалинмæ бабæй Сурхити хонхæй топпи гæрæхтæ, арвигъæри хузæн, кæмттæ исарудтон- цæ. Зорати Дзоццæ цагъди уæлдай еци сикъетæй æртæ рамардта. Фæгузавæ бабæй кодтон, ма уин бантæсæд, мугтаг ма си ку ниуадзайтæ, уæд. Кæд син ху- асæ нæ карстайтæ, цæнхæ син нæ дард- тайтæ, хонхи бæрзæндти, ци уæ хъор кодтонцæ?

Хор дæр æрнигулдæй. Фастаг хатт ма æ сугъзæрийнæ тунтæй хонхи цир- гъитæн салам лæвардта. Гæзæмæ дуд- зи хор уорссæр къæдзæхтæ æрттæвун кодта. Фонс æрæздахтон, гъæумæ сæ æрбатардтон. Æхсæвæй-бонмæ дæр нæ бафунæй дæн – еци сирдти цагъд мæ зæрдæбæл лæудтæй. Цæй, нур мин æй зæгъай, еци сирдтæй сирддæр кæци 'й? Лæг æви сирдтæ?

Гæдиати Секъа финст новел- лæ «Лæг æви сирд» цæмæ гæсгæ æримистан, уой фæдбæл æрмæг ба кæсетæ 6-7-æг фæрстæбæл.

ДЗУРД ГЪÆУАМА ДЗУРДТАГ МА УА!..

Цардæнцæ еу бийнон- тæ, адтæй си хæстæртæ дæр æма кæстæртæ дæр, мадта гъæуагæ дæр уоййа- сæбæл нецæмæй адтæнцæ. Æцæг... Æгъдау сæмæ фæ- дар нæ адтæй.

Уæд дин еу æхсæвæ мет хъæбæр ку æруаридæ. Сæумæй зæронд лæг ис- стадæй, тургъæмæ рацу- дæй æма метбæл рауидта кедæр фæдтæ. Ниддæ- стæ 'й:

– Ке фæдтæ 'нцæ, кæд æма мæнæй уæлдай не- кема исистадæй?

Фæд-фæд фæннæхстæр æй æма уотемæй ис- хъæрдтæй гъæдæмæ. Лæг дæстæ кæнуй:

– Айæ ци хабар æй?

Уæд имæ къотæртæй кадæр радзурдта:

– Етæ мæн фæдтæ 'нцæ, уæ хæдзари амонд дæн æма, ци уæ гъæуй, ци корис, уой мин зæгъгæ.

Зæронд лæг ин уотæ:

– Æз нæхемæ рафæрсон.

Уотемæй фæннæхстæр æй сæхемæ æма фæр- суй бийнонти:

– Нæ амонд нæ фæрсуй, ци уæ гъæуй, зæгъгæ, æма ци ракорон:

Фурттæ загътонцæ:

– Зæнхæ, хуар...

Уæд дин кæстæр киндæ уатмæ æрбахизтæй æма загъта:

– Æгъдау, уарзондзийнадæ...

Зæронд лæг баццинæ кодта:

– Гъе, хъæбæр хуарз загъта: æгъдау, уарзонд- зийнадæ!..

Зæронд лæг иссудæй гъæдæмæ, сæ амондмæ, æма уæдæй фæстæмæ бийнонтæ дзæбæхæй цæ- рунтæ байдæдтонцæ...

Махбæл дæр еци бийнонти хузæн æверхъау фуд- бæлах не 'рцудæй евгъуд æноси 90-аг æнзти? Нæ кæддæри тухгин Советон Цæдес фехалгутти фудмиу- æн аккаг нихкъуæрд нæ равардтан æма ни нæ амонд фæлледзæги æй. Еци лæг æ бийнонти амонд сæ хæд- зарæмæ бæргæ æрбаздахта, фал махæн ба уæхæн æздахæг разиндзæнæй?..

Геннадий ЗЮГАНОВ, Уæ- рæсей Федераций Компартий раздзæуæг: «Алли депутат дæр гъæуама дæнцæ æвдеса за- къондзийнадæ æнхæст кæну- нæй!..»

Æма син еци гъуддаг, баруа- гæс уи кæд, уоййасæбæл зин нæ уодзæнæй, уомæн æма, ци закъонтæ рацъапп кæ- нунцæ, уонæн сæ фулдæргæй-фулдæр сæхе æма се 'мдзæнхити пайдайæн фæуунцæ...

Николай ВАЛУЕВ, Паддза- хадон Думи депутат: «Цауæн кæнун анз еу, дууæ, æртæ, тæк- кæ фулдæр цуппар хатти. Уой сирдтæбæл нæ, фал хезун бай- дæдтон мæргътæбæл цауæн кæнунмæ...»

Æ цауæни фæткæ, æвæдзи, уомæ гæсгæ райивта, æма бонæй уæззау уæзи дуй- ней кæддæри чемпионæн, айдагъ æ «хæларзæрдæ» уиндæй дæр сирдтæ гъæдтæй фæлледзæги 'нцæ. Мæргътæ ба 'й сæ бæрзонд тæхæнтæй æнхæст нæма æрæстæфтæнцæ, нæма си фæттарстæнцæ...

Олег КОНОНЕНКО, космо- навт: «Пандеми куд бавдиста, уотемæй ес берæ уæхæн ар- хайæг тухтæ, кæцитæ сæ зæ- ранæй бабун кæндзæнæнцæ нæ цивилизаци. Уомæ гæсгæ ба нæ гъæуй æнхæст космосон цивилизаци исун æма Зæнхæй фæттæхун...»

Кумæ? Æма Зæнхæбæл нæ фудзундæй ци бæлæхтæ исаразтан, уони, кумæ фæттæхуйнаг ан, уоми ба нæ исараздзинан æма бабæй нин ник- ки æндæр рауæнтæмæ ледзгæ нæ рауайдзæнæй? Уотемæй ни космосон хауллитæ нæ рауайдзæнæй? Хуæздæр нæ уайдæ нæ Зæнхæбæл зæрдтагонæй ауодун æма си амондгун цард аразун?..

2022 АНЗ – АДÆМОН ИСФÆЛДИСТАДИ ÆМА ÆНÆМАТЕРИАЛОН КУЛЬТУРИ БУНДАЙРАДИ АНЗ

НÆ УОДВАРНИ ХÆЗНАДОНÆ НИККИ ГЪÆЗДУГДÆР ЦÆМÆЙ УА!..

Зæгъун гъæуй уой, æма адæмон исфæлдистади райрæз- тæн агъазгæнæг мадзæлттæ нури уæнгæ дæр Цæгат Иристо- ни арæст цудæй, нурæй фæстæмæ ба еци ахсгиаг гъуддагмæ никки фулдæр æргом æздæхт цæудзæнæй. Уомæй зæрдæ байвардта нæ республики Хецауади Сæрдар Дзанайти Ба- рис, æрæги Дзæуæгигъæуи «Адæмон исфæлдистади æрм- дæснити райрæзти центр» ку бабæрæг кодта, уæд.

Аци центр арæст æрцудæй 2019 анзи, адæмон исфæл- дистади æхе ка фæлваруй, æрмдæсниадæмæ искурдиадæ кæмæ ес, декоративон аййевади æнтæстдзийнæдтæ ка 'вде- суй, уонæн паддзахадон агъаз кæнунæн.

Дзанайти Барис базонгæ 'й æрмдæснити хеконд дзаумæ- утти хæццæ. Центри косæг Каринæ Шаддад куд радзурдта, уотемæй тæрхæгутæбæл æвдист цæунцæ 100 кустуатемæй фулдæри конд дзаумæуттæ, уонæй 40 æнцæ адæмон исфæл- дистади хæццæ баст. Центри исаразунцæ ахурадон мастер- класстæ, семинартæ, уотемæй никки парахатдæр кæнунцæ сæ аййевадæ. Алли анз дæр фæййархайунцæ Уæрæсей рав- дист – армукъа «Бæлæгъ»-и дæр.

Нур берæ рæстæг центр æхемæ æлвасуй, нæ республи- кæмæ иуазæгуати ка иссæуй, еци туристти. Косгутæ син иса- разунцæ цæмæдессаг экскурситæ, базонгæ сæ кæнунцæ нæ истори, нæ рагфидтæлти традицитæ æма æгъдæутти хæццæ.

Иристони хæларæй ци берæ адæмхæттитæ цæрунцæ, уони цардиуаги хæццæ.

Хецауади Сæрдарæн куд фегъосун кодтонцæ, уотемæй Центри куст зингæ æнтæстгиндæр уидæ, фал хъоргонд цæуй еуцæйбæрцæдæр нæхъæртондзийнæдти фудæй. Фиццагидæр, æрмдæснитæн ке нæййес еумæйаг арæзтадон фæзæ. Сæ æрм- адзитæ ниххæлеу æнцæ Дзæуæгигъæу æма республики алли къумти, сæ еуетæн ба æгириддæр нæййес кусти бунæттæ.

Уой фæдбæл дзоргæй, Дзанайти Барис, республики про- мышленность æма инвестицити министр Мæрзойти Владими- рæн (кæци æ хæццæ адтæй еци балций) бафæдзæхста, цæмæй æвæстеуатæй бакосонцæ æма мæйи кæронмæ иссеронцæ уæ- хæн рауæн, еугур æрмадзитæ дæр еу фæзæбæл кæми уонцæ.

Фондзæма дууинсæй анзей размæ (1977 анзи 15 феввали) Дзæуæгигъæуи гъæунгти цæун байдæдтонцæ фиццаг троллейбустæ... Абони, гъулаеггагæн, сæ кой дæр нæбал æй...

Иосиф СТАЛИН: «Мах лæуд ан федуддзийнади фарс æма тох кæнæн сабурдзийнади гъуддаги сæрбæл. Фал мах нæ тæрсæн æвзедунтæй æма цæттæ ан тугъд æндзаргуги цæфæн дзуапп фæцæй раттунмæ... Сабурдзийнадæ ке фæндуй æма нæ хæццæ гъуддагон бастдзийнæдтæ аразунмæ ка тундзуй, е алкæддæр

КАРЗ ТОХИ ЦÆХÆРИ

1942 анги фæззæги Цæгат Иристони зæнхæ сугъдæй. Фашисттæ æмгурстонтæ Орджоникидземæ, гъавтонцæ Грознай нефтигурæнтæ байсунмæ æма Арвикоми над æрæхгæнунмæ.

Фийагдонни æма Дзууаригъæуи сæ нихмæ мæлæтдзæг тох исаматта 34-аг Сæрмагонд æхсæг бригадæ (е арæзт æрцудæй Сумгаити тугъдон-денгизон училищети курсанттæй) æма бæрзæй-сæттæн цæфтæ фæккодта знагæн, уæлдайдæр ба - Майрæмадаги рази, Сиуари коми. Еци тугъдтити бæгъатæрæй

архайдта аци бонуги автор минометæйæхсæг роти командир раздæри хуæдæйæвæг æма фæстæдæр ба бригади политхайади инструктор Иосиф Ивани фурт Качанов. Дзууаригъæуи тугъди райста æ фиццæг хуæрзæуæг – «Сурх стъалу»-й орден, коммунист Качанов архайдта берæ тугъдтити, адтæй, Берлин ка байста, уони хæццæ. Абони ба ин мухур кæнæн, Цæгат Иристони зæнхæбæл тугъдтити рæстæг ци бонуг финста, уомæй хецæн хæйттæ.

27 октябрь. Райстан бардзурд – нæуæгæй бабæй балций. Аци хатт нæ бригадæ цæуы Цæгат Иристони столицæ Орджоникидзей бунмæ. Немуц Нальчикки цори æрбатудтонцæ нæ фæдæрттæ æма сæ дзæмбударунцæ Цæгат Иристони гъæутæмæ.

Изæрæй – Беслæн. Цубур уолæфт. Хуæруйнаг равардтонцæ тугъдонтæн. Фал бабæй цæун гъæуы идарддæр. Цæуæн. 50 километри рахаудтæнцæ нæ рагъæй. Æрæнцадан Фийагдонни билæбæл. Æвæдзи, ами араздзинан нæ фæдæрттæ æма бал нур нæ фæллад ку исуадзианæ. Хуссæг нæбæл хъæбæрдæр кæнуй.

28 октябрь. Ирæнттæ нæмæ дзæбæх цæстæй ракастæнцæ. Сæумæй нин равардтонцæ сехуар хуæрзæфснайд райдзаст уати. Зелæнтæ си кодта еу кизгæ, æ ном Раисæ. Хуæрзадæ адтæнцæ карки фид, басæ, хъайла. Цай дæр бацумдтан. Æхца неци хузи бакумдтонцæ.

11 сахаттæбæл рараст ан Дзæуæгигъæумæ. Бахъæрдтан изæр æрдæмæ. Гъæуайгæнæн позитцæ рагацау цæттæ адтæнцæ. Фал ма нæ уæддæр нæхе рæвдзитæ кæнун берæ гъудæй.

29 октябрь. Нæ фусун – Тотрати Николай Константины фурт. Ахургæнæг. Хуæрзонд, хуæрзæгъдау лæг. Дууинсæй анземæй фулдæр

ибæл нæма цæудзæнæй. Николай берæ æнзти фæцæй Уæрæсей, ахид фæуидæ Мæску æма Ленингради. Кæдзос дзоруй уруссагау.

Игъосун æма гъуди кæнун: урус ма ирæ, уæдта еугур советон адæм дæр, æмхузонæй сæ уодхæссæг фæуидтонцæ фашисттæй, уони нихмæ исæу æй сæ зунд, сæ хъаурæ. Тотри-фуртæн æхе хузæн зæрдæмæдзæуæг æнцæ æ бийнойнаг æма е 'ртæ кизги дæр; хæстæрæн æ дуадæс анги æхе фæцæнцæ. Уруссагау къæрцц кæнунцæ сæ еугурдæр.

Ирæнттæн се 'гъауи ес иуæзæгбæл ауодун. Нецæбæл ауæрдунцæ. Уадзунцæ карз ниуæзтæ – арахъ, махмæ хæдзæртти ци ниуæзтæ уадзунцæ, раст уой хузæн. Бустæги дессаг æй сæ бæгæни. Фингæбæл бадгæй, уадзунцæ зæрдæбун седтитæ, боц кæнунцæ иуæзæги.

Бадæн финги уæлгъос æртемæй – Николай, æз æма лейтенант Дмитрий Карташов – роти командири хуæдæйæвæг. Нæ рази арахъ æма бæгæний графинтæ, хуæруйнаг. Фусуни дзубанди, æ зундирахаст цæунцæ нæ зæрдæмæ, дæттунцæ нин нифс. Нæ, оккупантæ неци байсдзæнæнцæ Кавкази адæмтæй. Мæлæтдзæг тохи нæ фæккæудзæнæй ирон лæги къох. Нури уæнгæ фашисттæбæл устур цæфтæ рауадæй Иристони зæн-

хæбæл. Адæм æнцæ æ адæмон æфсади фарс, агъаз ин кæнунцæ, цидæриддæр сæ къохи ес, уомæй.

Дзубанди фæццубур æй: мах цæуæн, гъæуи ка æрбунат кодта, еци роти æфсæддонтæмæ. Гъæуайкæнунæдон тугъдтитæмæ фæгæ цæттæ нæма ан. Зæнхæ – хъæбæр, зин къахæн. Фал уæддæр архайунцæ тугъдонтæ. Беретæ си тугъди тумугъи нæма адтæнцæ æма игъусуй сæ игъæлдзæг æстуф. Хæстæртæ 'нцæ мæдзорадæр. Хæстæг кæмидæр æрхауй бомбæ. Зæнхæ базмæлуй.

30 октябрь. Аразæн фæдæрттæ Дзууаригъæуæй Фийагдонмæ. Уавæр кæнуй карзæй-карздæр, æма гъæуайгæнæн позитцæ гъæуама уонцæ рæвдзæ. Минкыйдæр ахедундзийнадæ нæйис рæнгъон тугъдонтæ æма афицерти зундирахæстæн. Е ба аразгæ æй махæй, политикон косгугтæй.

Позицимæ 'рбацудæнцæ батальони разамунд – Руднев, Овсёнев, Панасенко. Лæмбунæг æркастæнцæ акъопитæ, траншейтæ, минометтæй æхсæн бунæттæмæ. Аразийæй байзадæнцæ. Фрицтæ комкоммæ нæма æхсунцæ нæ позитцæ. Нæма зиннунцæ сæхуæдтæ дæр. Æруорæдтонцæ сæ махонтæ кæмидæр Алагир-Орджоникидзей над байахæссунмæ. Се 'ром аразунцæ Майрæмадаг, Дæллаг Саниба æма Гизæлмæ.

Роти тугъдонтæ сæхе цæттæ кæнунцæ знаги нихмæ æхсаргинæй æрлæуунмæ. Загътон син: «Къæхтитæ фæййарфдæр кæнетæ!...»

1 ноябрь. Æзинæ æхсæвæр хуардтон Николай хæццæ. Нæ бадт адтæй цубур: Дзууаригъæумæ мæнæ-мæнæ нимпурсдзæнæнцæ.

Не 'фсæддонтæ ци хæдзæртти æрфусун æнцæ, уонæй еуеми æ мади хæццæ цæруй рæсугъд кизгæ Верæ. Æнцæ Киевæй. Гитлерон лæгхуартæ Дзууаригъæумæ ке æрбахæстæг æнцæ, е сæ бафтудта устур катыйи: идарддæр фæлледзонцæ æви хуæнхтæмæ рандæ уонцæ дзууаригъæуæккæгти хæццæ? Махонтæ син зæгъунцæ: «Фашистти а гъæумæ не 'рбауадздинан!...» Фал ци бæрæг ес? Верæ æма æ мадæ уæддæр истумбул кодтонцæ сæ дзæумæуттæ.

Знаг фæххæстæгдæр æй. Изæрæрдæмæ фæззиндтæй бригади командир болкъон Александр Василий фурт Ворожищев, æ хæццæ – политхайади хецæу Александр Семени фурт Кошкин. Цубур митинг.

Дзоруй Кошкин.

– Нæ Советон бæстæ æй тæссаг уавæри, фудголи ниддæрæн кæнун æма сæ райгурæн зæнхæй фæттæрун гъæуы цийфæндийæй дæр.

Е кодта, зæрди мæдæгæ ка райгуруй, уæхæн зæрдиæг дзубанди, æма махæй алкæдæр æнæ фæстæмæ фæккæсгæй, æ цард раттунмæ цæттæ адтæй.

Æхсæвæ роти коммунисттæ æма фæсскомцæдесонтæн исаразтан æмбурд. Æз архайдтон политхайади хецæуи амунддзийнæдтæ хуæздæр исæнхæст кæнунбæл.

31 октябрь. Хордзаст бон. Фашистон хъæрццигътæ бомбитæ æгъзалунцæ 2-аг æма 1-аг батальони бадæнтæбæл (етæ æнцæ Дзæуæгигъæу æма Фийагдонни æхсæн). Бæрæг æй: кæдзос кæнунцæ Орджоникидземæ над сæ тухгин нимпурсæн. Цалдæр бомби æрæхсустонцæ Дзæуæгигъæубæл дæр. Батальони позитцæ немугаг хуæдтæхугтæ æхсунцæ пулеметæй. Уалинмæ сæ нихмæ фæззиндтæнцæ нæхе хуæдтæхугтæ. Хъæбæр истухсун кодтонцæ фашистон тæхгуги. Æма етæ дæр сæ бомбитæ æркалдтонцæ кæмифæндидæр. Сæ хуæдтæхугтæй еу æрхаудтæй мæхе рази.

Фæссæхуар нæ бакомкоммæ, километр æма æрдæг идарддæр, сæхе атакæмæ цæттæ кæнун райдæдтонцæ немуг. Танкитæ, машинтæ, фестæг æфсæдтæ. Æваст сæбæл дзармадзæнтæй нигъзалдтонцæ капитан Гриценкой ардидивизиони дзармадзæнтæ.

Æрбампурсунцæ танкитæ æма бронехуæдтолгитæ. Нæ дзармадзæнтæ сæ цæвунцæ комкоммæ. Сæ куст кæнунцæ нæ минометтæ, пулеметтæ. Игъусунцæ танкæвæн топтити гупитæ. Фашистти танкитæй цалдæр иссугъдæй. Иннетæ æрлæудтæнцæ, æхсунцæ сæ медбунатæй... Минкый фæстæдæр ба нæ нихмæ æрбансантонцæ сæдей бæрцæ танкитæ æма бронехуæдтолгитæ. Изæрмæ син бантастæй нæ позитци астæумæ бахъæртун. Æмпурсунцæ Алагир-Орджоникидзей над байахæссунмæ. Се 'ром аразунцæ Майрæмадаг, Дæллаг Саниба æма Гизæлмæ.

Роти тугъдонтæ сæхе цæттæ кæнунцæ знаги нихмæ æхсаргинæй æрлæуунмæ. Загътон син: «Къæхтитæ фæййарфдæр кæнетæ!...»

1 ноябрь. Æзинæ æхсæвæр хуардтон Николай хæццæ. Нæ бадт адтæй цубур: Дзууаригъæумæ мæнæ-мæнæ нимпурсдзæнæнцæ.

немуц; нади рази 4-аг батальон карз нихкъуæрд дæттуй фашистти атакитæн. Адæм сæхе цæттæ кæнунцæ хуæнхтæмæ рандæунмæ.

Аци бон тугъд фæккарздæр æй. Знаг æ них исаразта 2-аг æма 3-аг батальонтæмæ. Нæ ауæрдуй æ тухтæбæл. Фæгæ нихкъуæрд ин дæттунцæ нæхеуонтæ. Гитлеронтæ æрра кæнунцæ уæлдæфи дæр. Сæ уодхæссæг уаргъ еци калæги калунцæ нæ разфедæрттæбæл æма нæ фæсхилдунни дæр. Тугъд кæнуй карзæй-карздæр. Æхсунцæ нæ зениткитæ дæр. «Катюшити» нæрун фæббæрæг уй иннæ гур-гур æма къæр-къæри æхсæн.

Уолæфун – зин. Хъуæцæ. Хæдзæрттæ пеллон калунцæ.

Знаги дæсгай танкитæн сæ сугъди хылма цæуы уæларвмæ. Сæ мæрдтæ – æнæнимæдзæ.

Уæддæр нæуæг æма нæуæг тухтæ гæлдзунцæ тугъди тумугъмæ, сæ бицъинаг тонунцæ Орджоникидземæ.

... Изæрæй æрæгиау фæуидтон Тотури-фурти. Николай цидæр тухстгомау æй. Фæндагон арæзт. Æ усхъæбæл фондзæхстон.

– Хонхмæ цæуæн, – зæгъуй. – Мах дæр æнцæд нæ баддзинан.

Æ уосæ имæ равардта хуæруй-нæгги хизин.

2 ноябрь. Уæлдæфи – нæ хуæдтæхугтæ. Æ куст кæнуй «тугъди бардауæг» – артиллери. Фашистти уæлдай хъæбæрдæр тухсун кæнунцæ «катюшитæ». Фæссæхуар. Дзууаригъæуæй километри æрдæг идарддæр гъæдбунни немуг æмбурд кæнунцæ сæ танкитæ, фестæг æфсæдтæ. Гъæуама бабæй нимпурсонцæ. Сæ фæндæ син фæхалдтонцæ нæ артиллеристтæ æма минометчиктæ. Уотæ рæстдзæвий-нæй сæбæл «ниууæрæйда» кодтонцæ, æма гитлеронтæ ледзæги фæцæнцæ, сæдæ лæгæй бæрцæ ба си байзадæй тохи будури, сæ хуæдтолгитæй дæр еуæндæсемæн сæ хъуæцæ калдæй.

Уой хуæдвæд фæхъхъæбæрдæр æй сæ дзармадзанти æма минометти нæрун. Снарядтæ тахæнцæ нæ сæрти, ихалдæнцæ хæдзæртти фæсте дзæхæратти.

Фашисттæн Алагир-Орджоникидзей надбæл рацæун ку нæ бантастæй, уæд сæ цæф Дзууаригъæубæл фæккодтонцæ. Хорнигулæни размæ бабæй – сæ нæуæг нимпурс. Авиаци, артиллери, мотопехотæ. Сæ танкитæ цæунцæ гъæгæй, бæлæсти аууæнтти, сæ фæдбæл – мотоциклисттæ æма фестæг æфсæддонтæ. Нæ минометчиктæ

сæбæл цалдæр хатти мæлæтхæс-
сæг нæмгута никкалдтонцæ. Фæл-
гæсæн бунатæй сæмæ æрбадзори-
уонцæ:

– Хуарз архайетæ!.. Фашисттæ
мистити хузæн ледзунцæ!..

Е сæ кодта разæнгард. Ами ка
тухтæй, уонæн сæ фулдæрæн аци
тугъдтитæ адтæнцæ фиццаг фем-
бæлдтитæ знаги хæццæ, æма нæма
райахур æнцæ мæлæти цæститæ-
мæ комкоммæ кæсунбæл, уомæ
гæсгæ ба архайдан уонæн зæрд-
дæвæрæн дзурдтæ зæгъунбæл.
Аци бон сæхе хуарз бавдистонцæ
минометчиктæ Анищенко, Котляр-
ский, Ермолаев, Пласка, Ефимов,
фæлгæсæг Алахвердян, æхсæг Ца-
плев, роти æфсæддонтæ Чумаков,
Смородин æма иннетæ. Талинги
цалдæр танки уæддæр æрбайер-
вазтæнцæ гъæуи астаæумæ, авто-
матчиктæ дæр – еу-инсæй...

Комæй ралæстæй бæзгин
мегъæ. Нецибал уидтан бустæги-
дæр.

Гъæу нæ равардтан.

3 ноябрь. Хæдзæртти æндар-
тæ хæстæгмæ дæр зинæй æвза-
рæн. Æхсæвæ фæффулдæр æнцæ
немуцæгги танкитæ, автоматчиктæ.

Мегъæ æхе есун райдæдта.
Гъæуи хонсарварс дзæхæрай нæ
минометчиктæ знаги хæстæгмæ
æхсун райдæдтонцæ топпитæй.
Мæхе цæстити рази хестæр сер-
жант Пласка топпæй фехста не-
муцаги, е гъæунги цæхгæрмæ куд
фæууадæй, уотемæй.

Дæс æма дуинсæйи бæрцæ
немуцæгтæ 'рбацæунцæ атаки. Не
'хсæн 100 метри дæр нæййес. Неке
фæттарстæй. Æмхузонæй сæбæл
ралæудтан топпитæ æма къохæй-
æхсгæ пулеметтæй. Цалдæр ма си
байервазтæй хæдзæртти аууонмæ.

Иннæ рауæнти уæхæн нихкъу-
æрд нæбал адтæй немучæн. Бата-
льони командæгæнæн пункт ихæлд
æрцудæй бомбæй, разамунд нæбал
адтæй æма уой туххæй махонтæ
фæстæмæ цæун райдæдтонцæ.
Минометчикти позицитæбæл фæл-
ледзæги 'нцæ еу-финддæс авто-
матчикки. Еуей си фæууорæдтон:

– Ци 'рцудæй, цæмæн ледзæ-
тæ?

– Танкитæ! Ниуадзетæ уæ бу-
нæттæ, цалинмæ нæ байрæги æй,
уæдмæ!..

Рагъуди кодтон: «Аци хъара-
бугъай фехсун æнгезуй!..» Е хуарз
гъуди нæ адтæй, бæргæ, фал зæр-
дæ ристæй, гъæу нæ къохтæй ке
ервæзуй, уой туххæй.

Уавæр никки дæр ма фæллæгъ-
уздæр æй: нæбал ес бастдзийнадæ
роти командир Лютийи хæццæ. Ха-
бар базонунмæ равистон связист-
тæ Калашников æма Комарови.

Æхсун бабæй нæ райдæд-
тонцæ, нур ба нæ цæвунцæ фæр-
сæрдигæй дæр. Гитлеронтæ бай-
ахæстонцæ Дзиуаригъæу. Уой нин
загътонцæ Калашников æма Ко-
маров. Батальони командæгæнæн
пункт дæр некебал адтæй. Комбат
Халилов, роти командир Лютий
æма иннæ æфсæддонтæ рандæн-
цæ хуæнтæмæ. Мегъ ку ратадæй,
уæд немучæгги фæууидтан рацо-
бацигæнгæй.

– Ци кæнæн, комиссар? – фæр-
суй мæ роти командири хуæдæййе-
вæг Дмитрий Карташов.

– Ду ба ци зæгъдзæнæ?

– Дууæ фондзинсæй метри

фæстæмæ рацæуæн, уоми æрфе-
дар уæн æма бабæй сæ цæвæн.

Уотæ бакодтан. Минометтæн
ма нæмæ адтæй 200 мин. Æррæ-
сагътан минометтæ. Карташов бæр-
зонд бæласæмæ исхитæй æма
амонуй, кумæ æхсун гъæуй, уой.

Æхсæн нæ раздæри коман-
дæгæнæн бунат. Фиццаг æхстæн
фашисттæй æрхаудтæй еу-дæсæй
бæрцæ. Минометтæ разилдтан
гъæуи астаæумæ æхсунæн. Уоми ад-
тæй фашистти устур къуар. Æвæдзи

бацудæй сæ миуæ, гъома, хуæн-
хтæмæ ке рандæнцæ, е.

4 ноябрь. Бонивайæнти
мæскъбунти цæун бæхбæл гур-
гъахъ нæдтæбæл. Бæх фæккæуй,
кумæ цæуæн, уой æз æма Карта-
шов дæр нæ зонæн. Бригади хеца-
уади амундæй адтæй нæ архайд.
Изæрæй æрæндадан еу фахси рæ-
бун. Чернов мин загъта: ами къахун
гъæудзæнæй тохæн бунæттæ. Ка
кæми æрæндадæй, уой исбæрæг
кодтан Карташови хæццæ æма еу

харьковаг. Бæгъатæр лæг. Айраз-
мæ райста Тугъдон Сурх Турусай
æртиккаг орден.

Нæ позиций æрфедарæн фа-
дуат нæбал фæцæй, еци-еу æхст
райдæдтан. Цалдæр залпи, æма
фашисттæн фæннидæндæр æй
сæ размæмпурст Майрæмадагмæ.
Æртæ атаки син фæггуз æй, берæ
адæм, берæ тохæн си фесавдæй.

Изæрæй нин барлæвæрд ад-
тæй нæ позицитæ раййевуни тух-
хæй. Æрбунат кодтан арф адаги.

загътонцæ: гъæу гъæуайгæнæг нæ-
бал ес, æма сæбæл сайд æрцудæй.
Минометтæй сæбæл нæ минитæй
150 фулдæр сæбæл рауагътан.

Минкый фæстæдæр нæмæ
гъузон райдæдтонцæ сæ автомат-
чиктæ. Еци рæстæг нæмæ фæз-
зиндтæнцæ бригади штаби афицер
Чернов æма Сæрмагонд хайади ко-
сæг. Етæ адтæнцæ минкий уоддæр
хуæнхти æма, минометон хæйттæй
еу фашистти хæццæ тохуй, уой ку
базудтонцæ, уæд сæ цийнæн кæрон
нæбал адтæй. Нæ хæццæ фæцæн-
цæ, цалинмæ минометчиктæ еугур
минитæ дæр зиагбæл нæ никкалд-
тонцæ, уæдмæ. Уæдта хуæнхти
'рдæмæ рацудан еумæ. Нæ арæзт
адтæй Майрæмадагмæ.

Еу минкий гъæу. Нæдæр си
немуц, нæдæр махонтæ. Нæ раз-
мæ рацудæнцæ цæргутæ цалдæ-
ремæй.

– Ами бахуæруйнаг кæми ци
ес?

Байамудтонцæ нин дууæ æх-
гæд колхозон уæрдундонемæ. Бай-
гон сæ кодтан. Хуайрагæй си неци
разиндтæй – мудæй уæлдай, зама-
най хуæрзадæ муд.

Къæхтæ ниууæззау æнцæ. Фал
æнæцæуæн нæ адтæй. Бонæрдæ-
мæ бахъæрдтан Майрæмадагмæ.
Нæ роти уæрдунтæ (обоз) æма нæ
хуæлцæ уоми адтæнцæ. Фал бабæй
нæ дууæ сахаттей фæсте нæ над
раидарддæр кæнун багъудæй нæу-
æгæй, аци хатт – бригади хецауади
бардзурдæй.

Ме 'мбæлттæ уайтæккæ зæн-
хæбæл рафунæй æнцæ. Устур бæ-
ласи рæбун мæхе æруагътон æз
дæр. Хуссæг мæ нæ ахæста. Гъуди
кодтон Дзиуаригъæуи тугъдбæл,
Руднев, Овсёнов, Лютий æма Хали-
лов хуæнхтæмæ цæмæ рандæнцæ,
уой нæ зудон. Мæ зæрдæмæ нæ

устур пъура бæласи рæбун мæхе
æруагътон. Ку райгъал дæн, уæд
фегъустон бомбити гæбар-губур,
хуæдтæхуги гув-гув æма «катюши-
ти» нæрун.

5 ноябрь. Афицерти æмбурд
бригади командир болкъон Ворожи-
щевмæ.

Фæмминкийдæр æнцæ нæ
адæм. Еуетæ фæммард æнцæ
Дзиуаригъæуи тугъдтити, иннетæ
– цæф, æртиккæгтæ ба – Халилов,
Руднев, Овсёнов, Лютий, Глухий
æма æндæртæ – нæма æрбайеу
æнцæ нæ хæццæ, хуæнхтæй рахе-
зун син нæма бантæстæй.

Хецау ке растудта, уони хæццæ
– мах минометæйæхсæг ротæ дæр.

Нæуæг ихæс: Майрæмадаги
алфамбулай гъæуама домбайæй
æрлæууæн æма 'й знаги къохтæмæ
цийфæндийæй дæр ма раттæн.

Уæрдунтæмæ усхитæ буцæ-
угæнгæй, бахизтан устур рагъбæл.
Берæ фæццудан. Фæсæмбесæхсæ-
вæ нæ бунатмæ бахъæрдтан.

6 ноябрь. Ирд сæумæ. Ком.
Æртитæ искодтан хускъæ къуæцæл-
тæй. Нæ сæрмæ фæззиндтæй знаги
æсгарæг хуæдтæхæг. Хуæцæн-
гæртæ, нæ уæрдунтæ къотæрти
æма бæлæсти бунти баримахстан.

Бæрзонд рагъмæ нæмæ дзæбæх
зиннунцæ Дæллаг Саниба, Гизæл.
Уордæмæ цæвуй нæ артиллери.
Фашисттæ бабæй уордæмæ нæуæг
тухтæ ласунцæ. Бахæстæг æнцæ
Майрæмадагмæ, цæттæ кæнунцæ
Орджоникидзе мæ нимпурсунмæ.

Нæ штурмовиктæ хуарз ар-
хайунцæ уæлдæфи. Махæн бабæй
равардтонцæ нæуæг бардзурд:
Майрæмадагмæ хæстæгдæр ба-
цæун æма бригади автоматчикти
батальонæн фæййагъаз кæнун
минометтæй. Батальони командир
Леонид Березови хуарз зонун, æй

7 ноябрь. Цитгин Октябри 25
анзæй бæрæгбон. Бæрæг æй кæнæн
тугъди будури. Фæстаг фондз боней
дæргъи нæ ротæ ниппурхæ кодта 46
фашистон хуæдтолги, 3 пулемети, 2
миномети, 200 немучаг æфсæддони
æма афицерæй фулдæр. Гъе, е æй
нæ лæвар бæрæгбонæн.

Изæрæй ротæн адтæй митинг.
Æ сæйраг гъуди – Орджоникидзе-
мæ бацæуæнтæ искæнæн æнæ-
басæтгæ фæдар, багъæуай кæнæн
Кавкази зæрдæ. Фиццаг радзубан-
ди кодтон æз, мæ фæсте ба роти
командир Лютий, æхсæг Петр Ко-
ляровский, тугъдонтæ Арутюнов æма
Мнацканов.

Не 'хсæвæр адтæй хуарз: еу
рацæргæ ирон уосæ нин равгарста
кæркитæ. Æнæгъæнæ æхсæвæ не
'нцæдæй къæр-къæр. Гъæугæрон
къотæртæй æма кæронккаг хæд-
зæртти сæрæй æхстонцæ немучаг
автоматчиктæ.

8 ноябрь. Майрæмадагмæ æм-
пурсунцæ немуч æма румынтæ. Сæ
гъавд æй Сиуари ком байахæссун,
уæдта Арви коми æрæхгæнун.

Ихæлунцæ минитæ, дзармад-
зани нæмгута. Шрапнелæй ку фех-
сунцæ, уæд бустæги тæссаг æй:
нæмуг фехæлуй зæнхи сæрмæ æма
мæлæтхæссæг æсхъиуццаг уайтæк-
кæ адæймаги исæргъæвунцæ.

Мæ бахъæртунмæ миномет-
чиктæ сæ куст кодтонцæ; роти ко-
мандир Василий Волков, 22-анздæд
кæстæр лейтенант, телефонæй
дзурдта командир Лютиймæ:

– Кафунцæ, кафунцæ залиаг-
тæ!

Фашистти уæлдай хъæбæрдæр
дæрæн кодта Петр Коляровский. Ми-
нометæйæхсгута хуарз фæййагъ-
аз æнцæ Березови автоматчиктæн
æма бригади иннæ хæйттæн. Раз-
дахтан немуч æма румынæгги цал-

дæр атаки. Цуппар хуæдтолги æд
пехотæ ниффалгæрон æнцæ нæ
минометчикти цæфтæй.

Бони дуккаг æмбеси знаг фен-
цаддæр æй. Изæрæй нин байур-
стонцæ тамакутæ. Лютий æма
Карташов кæд нæ уадзунцæ, уæд-
дæр тугъдонтæ æртитæ искодтон-
цæ, нæхе батавæн, зæгъгæ. Роти
мæмæ, комиссар, зæгъгæ, æндæр
номæй нæ дзорунцæ. Сæ хæццæ
зæрдæбун дзубандитæ ракодтон,
кæд нифсгундæр уиуонцæ исонибо-
ни тугъди, зæгъгæ.

9 ноябрь. Никкалдтонцæ не-
муц Майрæмадагбæл дзармадзан-
тæй, минометтæй. Фæррохсдæр
æй. Æмпурсунцæ нæмæ знаги тан-
китæ æма пехотæ. Махмæ танкитæ
ке нæййес, уой зудта знаг, æма æм-
пурста никки хъæбæрдæр. Æнцон
нæ адтæй фиццаг атакæ бауора-
мун. Минометæйæхсгута архайд-
тонцæ, фæстæгæй ка адтæй, уони
танкитæй фæххæцæн кæнунбæл.
Автоматчиктæ, топпæйæхсгута
кустонцæ æнæрлæугæй. Снайпер
Николай Громов æрфæлдахта зна-
ги дæсгай лæгтæ. Уалинмæ имæ
бахъæрдтæнцæ танкитæ. Еуей си
басугъта. Иннæ æ сæрти æрбахиз-
тæй. Цалдæр танки басугътонцæ
нæ бронебойщиктæ. Бони фиццæг
æмбеси æверхъау зинæй раздахтан
цуппар атаки Майрæмадагæй. Уæд-
дæр еуæй-еу рауæнти нæ позици-
тæй фæгъгудæй. Изæрæрдæмæ
4-аг батальон бацудæй контратаки,
знаги фæлледзæги кодта æ раз-
дæри бунæттæмæ. Дууæ румынаги
æрбахуадтæнцæ уацари.

Аци бонæй карздæр тугъд
нæма адтæй Майрæмадаги. Берæ
фæгъгудæй махуæнттæй дæр.
Æхсæвæ мет тадæй, уотемæй уард-
та.

10 ноябрь. Мет. Бæзгин мегъæ
æрбадтæй гъæдтæбæл, рæгътæ-
бæл, æрæмбарзта Майрæмадаг.

Æхсæвæ не 'фсад рахесæрди-
гæй æмпурсун байдæдтонцæ, сæу-
мæй раги знаги ратардтонцæ Гизæл
æма Дæллаг Санибайæй. Нур лед-
зуй уодаистæй.

Гвардионтæн агъаз кæнæн
фæрсæрдигæй. Фал нæмæ æхсæн
æрмæг фагæ нæбал ес. Гитлерон-
тæ бабæй фæффефар æнцæ Фий-
йагдони билæбæл.

Фæссæхуар адтæн батальони
командæгæнæн бунати. Комбат
Руднев, æ хуæдæййевæг полити-
кон гъуддæгуги Овсёнов дæр неци
исаразтонцæ тохæнæрмæг æма ху-
айрагæн: фронт ку исбæрæг уа, уæд
бабæй уодзæнæй æрмæг.

Æхсæвæ Карташови хæццæ
бацудан Майрæмадагмæ. Гъæуи
цъеуæзмæлæг дæр нæййес. Фул-
дæр хæдзæрттæ игон, сæ есбон
лæууй пурхитæй. Еу ревæд хæд-
зарæмæ бацудан æма Карташов
дзоруй:

– Æзинæ дæр ма си хъанæй
лæудтæй сæйгæ зæронд лæг.

Гобæнттæ гæлст. Къуми кал-
дæй – хъæдорæ, гъæдзиндзæ æма
картоф. Карташов бугъзурти бунæй
исиста сувæллони кукла. Мæ цæ-
ститæбæл рауадæй: амæн æ хецау,
еу-фондзандзуд кизгæ, айфонмæ
кæмидæр гъæди кæуй, агоруй æ
гъазæн.

Уоми æхсæвæ байзайунбæл
нæ исарази дæн Карташовæн.

(Уодзæнæй ма)

Домбай, хæрæг æма робас исфæндæ кодтонцæ еумæ æмбалвæндæй цæрун. Æма уотемæй рандæнцæ цауæни. Сæ балци фæррæстмæ 'й, берæ цидæртæ ратæлæт кодтонцæ. Æма уони се 'хсæн радехтæ кæнун домбай хæрæгæн бабарæ кодта. Е дæр сæ æртæ æмхузон дехи ракодта, уотемæй домбаймæ дзоруй, дæхецæн хай равзарæ, зæгъгæ.

ÆБУАЛГЪ МИУÆ ГЪÆДИ ТÆРФИ ДÆР НÆ ФЕДАУЙ...

Фиццагидæр бал уин радзоруйнаг ан уой туххæй, æма цауæн кæнун цæмæн гъудæй нæ рагфидтæлти, уæдта цуавæр фæткитæмæ гæсгæ кодтонцæ еци куст. Уой фæдбæл историон науцити доктор Мæхæмæтти Æхсарбег е 'мгустгæнæг ахургонд-историк Тотрати Виссариони хæццæ æрæстæгги (1964 анзи) ниффинстонцæ сæрмагонд æрмæг. Мах газети дæр раги кæддæр мухургонд адтæй, фал уин æй уæддæр, абони дæр ма цæмæ-дессаг ке 'й, уомæ гæсгæ нæуæгæй уæ зæрдæбæл æрлæуун кæндзинан.

НÆ АДÆМИ ЦАУÆНИ ÆГЪДÆУТТÆ

Нæ адæми недзаманти хабæрттæмæ лæмбунæг ку 'ркæсæн, уæд бæлвурдæй рабæрæг уодзæнæй е, æма нæ рагфидтæлтæ, æвæдзи, цауæнæй раздæр неци гъуддагбæл хуæст адтæнцæ. Сæ рагон царди хабæрттæбæл дзоргæй, ирон адæм Нарт кадæнгити æвдесунцæ Нартæ, стæри нæ уогæй, æдзохдæр цауæн ке кодтонцæ, уой. Нæ адæмон зарти дæр цауæни кой хъæбæр ахид кæнунцæ.

Нæ адæм цауæни хъæбæр рагæй ке цудæнцæ, уой ма æвдесуй е дæр, æма сæмæ цауæн кæнуни мифологи æй агъазиау. Уоми кадгин бунат ахæссуй цауæни æма сирдти бардауæг Æфсати. Æфсатий фарсмæ Хонсар Иристони æвæрунцæ мæргътæ æма тæрхъости бардауæг Кæрчиглойи.

Цауæни цæун рагон гъуддаг ке æй нæ адæммæ, уой ма æвдесуй е дæр, æма сæмæ ке адтæй цауæни сæрмагонд лексикæ дæр. Пайда си кодтонцæ кенæ цауæни дзамани, кенæ ба цауæни цæуни, кенæ цауæн кæбæл кодтонцæ, еци сирдтæбæл дзубанди ку цудæй, уæд.

Цауæни лексикæ нæ адæммæ фæззиндтæй уомæн, æма цауæн кæнуни гъуддаг ци дзурдтæ æвдистонцæ, уонæн æргом дзорæн ке нæйис, е си æруагæс кодта. Цауæйнони фæндитæ, дан, сирдтæ базондзæнæнцæ æма сæхе бафснайдзæнæнцæ. Гъе уомæ гæсгæ ба сирдтæн сæхе ном дзорæн нæ адтæй, фæсномугæй сæ худтонцæ: саги «сикъагун», тæрхъоси — «сохъур», арси — «тъæпæн къах», гъæддаг хуйи — «къæндзæггин» æма уотæ идарддæр.

Сирдти айдагъ сæ нæмттæ нæ дзорунæй уæлдай ма дзорæн нæ адтæй, цауæн кæнуни хæццæ баст ци дзаумæуттæ адтæй, уонæн дæр. Фиццагидæр, топпи ном. Худтонцæ 'й «æхснисæн». Цауæйнон дин е 'мбалæн некæд загътайдæ — «Цæуæн цауæни...» Зæгъидæ ин: «Цæуæн къуæцæли бунмæ...» Тæр-

сигоми ма уотæ дæр дзурдтонцæ: «Ескумæ рауайæн», кенæ «Хуæнхтæбæл разелæн». Æ хуæздæр æмбал — куйи дæр цауæни æ номæй нæ худта, фал «къæсæргæс».

Цауæн кæнгæй æнгулдзæй некæмæ адтæй амонæн. Æфхуæрдбæл нимад цудæй Æфсатийæн. Цæмæй ибæл е ма 'рцудайдæ, уой туххæй цауæйнон, гæнæн нæбал ес, зæгъгæ, уæд тумбул къохæй байамонидæ. Еске ку фæррæдуйидæ, уæд лæдзæгæй е 'нгулдзæ æрцæвидæ æма зæгъидæ: «Æфсатийи ху-арзæнхæ дæбæл исæмбæлæд. Æфсатийи цæстæ ку къахис!..»

Кæд æма цауæн кæнун бийнонти цардæн уойиасæбæл устур агъаз нæ адтæй, уæддæр си хуæнхаг лæг еуминкъий æ гъæуагæдзий-нæдтæ банхæст кæнидæ. Мах адæммæ цау-æн хъæбæрдæр адтæй рæстæг æрветæн æма лæгигъæдæ равдесæн гъуддаг. Адæм цауæни цудæнцæ кустæй уæгъдæ рæстæгги. Маргъ-бæл ахид нæ цауæн кодтонцæ, зилдæнцæ дзæбодуртæбæл, сæгтæбæл, æрситæбæл, рæубестæбæл, гъæддаг хутæбæл. Кæддæр Иристони сæгтæ берæ адтæй, æма уомæ гæсгæ уонæбæл фулдæр цауæн кодтонцæ. Нур дæр ма Иристони байзадæй топонимикон нæмттæ — «Сæгти къурф», «Тъæпæн саги æрдозæ», «Сæгти ком».

Саг адтæй тæккæ кадгиндæр сирд, æ ном-мæ ин кувтонцæ. Уомæ гæсгæ байзадæнцæ уæхæн дзурдтæ дæр: «Сахъигурд», «Саглæг», «Саги фæрскъитæбæл амад» æма уотæ идарддæр. Абайти Васо куд зæгъуй, уотемæй саги цитæ мах адæммæ 'рбацуудæй сæ недзаманти фидтæлтæй — скифти еу муггаг сактæй. Етæ сæхе дæр сæ тотемон сирд сагмæ гæсгæ уотæ исхудтонцæ.

Кæд æма мах адæммæ саг тотем нæбал адтæй, уæддæр кадгинæй æ ном байзадæй æма ин æ косартæй кувтонцæ. Гъе уомæ гæсгæ дзиуæртти бунæтти берæ ес саги сæ-рикуьдуртæ æма сикъатæ.

Адтæй уæхæн дзамантæ дæр, æма адæм раги цауæн кодтонцæ домбæйттæбæл дæр. Етæ Иристони адтæнцæ XVII-XVIII æноси уæнгæ. Дигоргоми еу лæгæти иссирдтонцæ нæудæс домбайей сæрикъудуртæ. Домбай-бæл цауæн кæнуни туххæй нæ адæммæ ад-тæй сæхе æгъдæуттæ. Адæми астæу адтæй, еци гъуддагмæ хъæбæр хуарз ка арæхстæй, уæхæнттæ. Сæ кой идæрдтæбæл игъустæй, сауæнгæ ма сæбæл зартæ дæр искодтонцæ («Дзутти Къуци», «Гъуцъунати Габици зар», «Уæхæтæги фурт мæнгæй Гуймани зар» æма æндæртæ).

Нæ адæм цауæн кодтонцæ зонгæ рауæн-ти. Хонхи цауæни цудæнцæ еугæйттæй, кенæ дууемæй, æртемæй, æнæ цауæйнон куйтæй. Будури ка цардæй, етæ ба къуæрттæй, уæдта

сæ хæццæ егар куйти ракæниунцæ. Зуймон цауæн кодтонцæ устур къуæрттæй — хуæн-хтæмæ 30-40 адæймагемæй рандæуиунцæ.

Нæ адæм цауæн кодтонцæ хъиримагæй: кенæ бунæттон конд, кенæ ба черкесаг æма дагестайнаг хъиримагæй. Топпихуасæ æма изди ирдтонцæ сæхемæ. Сауæнгæ рагон дзамантæй фæстæмæ нæ адæм фатуадзæни кодтонцæ издий æрзæтæй конд нæмгута. Ирон адæм дæсни адтæнцæ топпихуасæ кæ-нунмæ дæр. Кодтонцæ 'й тæгъзæй (селитра), сондонæй æма хуæнхаг æхсæри æвзалуйæй. Тæгъзæ адтæй зæнхи уæлцъарæ кристалтæй æма 'й уалдзигон æмбурд кодтонцæ. Фунхтон-цæ 'й æфсæйнаг æгти. Ку исфицидæ, уæд си рауадиуонцæ хлепай гъæмпи гуцъула. Тæгъзæ гъæмпæбæл банихæсидæ æма 'й уордæгæй сæрмагонд æфсæйнаг дзаумаумæ æркæдзос кæниунцæ. Еци тæгъзæ исхæ-лæмулæ кæниунцæ сондон æма æхсæри æвзалути хæццæ (фондз айкей уæзæн тæгъ-зæн, фæйна æйкей уæзæн ба сондон æма æвзалутæ). Еци хæлæмулæй æй нæуæгæй фæффициуонцæ, цалинмæ дзаумауи бунбæл цæфсун нæ райдайидæ, уæдмæ. Æнæгъæнæ бони дæргъи еу-дууæ лæги фæхти фæхху-айиуонцæ еци хæлæмулæгонд. Лæмбунæг кастæнцæ, цæмæй топпихуасæ уа кæдзос. Уой туххæй лæгтæй еу топпихуасæй иста уæлдай предметтæ.

Ци топпихуасæ си рауайидæ, уой сор кодтонцæ. Æ гъæдæ æмæ цæттæдзийнадæ ин æвзурстонцæ æнцонтæй: армæбæл си минкъий æркалиуонцæ æма 'й иссодзиуонцæ.

Хъуæцæ æмраст ку искæлидæ, æма армæ-бæл неци райзадæй, зæгъгæ, уæд топпихуасæ хуарз адтæй. Топпихуасæ кæнун зин адтæй, берæ куст ибæл адтæй. Гъе уомæ гæсгæ 'й уæйæ неке кодта. Цауæйнон æй дардта æ цулухъи хурфи.

Цауæн кæнунмæ сæхе хъæбæр лæм-бунæг цæттæ кодтонцæ: се 'ркъетæмæ зилдæнцæ, æрлæмбунæг кæниунцæ сæ топпитæ. Ке зæгъун æй гъæуй, изæрæй конд æрцæуиуонцæ æртæ къерей дæр.

Нæ адæммæ цауæн баст адтæй алли-хузон æгъдæутти хæццæ. Е уомæн уотæ адтæй, æма æнгæл адтæнцæ, зæгъгæ, куд фæррæстмæ уодзæнæ цауæни, е адæймагæй аразгæ нæй. Уомæ гæсгæ фæззиндтæнцæ бардаугутæ дæр - сирдтæ ке къохи 'нцæ æма лигъстæ кæнун кæмæн гъæуй. Цауæйнон дæр æ рандæ уни размæ, уæдта цауæн кæнгæй дæр гъе уомæн æнхæст кодта бæлвурд æгъ-дæуттæ. Цауæйнаенттæ цауæни цудæнцæ æхсæвигон, цæмæй сæбæл маке исæмбæла, уой туххæй, кенæ ба сæбæл уæхæн æмбæ-лæг фæууодзæнæй æма сæ къохи нецибал бафтуйдзæнæй.

Сæ бунатмæ ку бахъæртиуонцæ, уæд цауæйнаенттæ сæ фæллад исуадиуонцæ. Сæ медастæу равзариуонцæ бунатгæс. Е син кодта лæггадæ дæр. Уой фæсте искæниуон-цæ арт æма æ алфамбулайти исбадиуонцæ. Хæстæри рази æрæвæриуонцæ æртæ къерей æма сæ ходтæ исесиуонцæ. Еугурдæр нигъ-гъосуиуонцæ. Хæстæр уæлæрвтæмæ искæ-сидæ æма кувон райдайидæ Æфсатиймæ. Е сирдти бардауæгæй курдта, цæмæй син сæ мæгур кувд исхъабил кæна, æма сæбæл уæд ести сирди муггаг рауадза. Исковуни фæсте къеретæ бахуæриуонцæ, хæстæр артæй зинг райсидæ æма 'й кæцифæнди къотæри буни байвæридæ. Еци æгъдау банхæст кæнуни фæсте цауæйнаенттæ цудæнцæ сæ балций, Æфсатийи зар кæнгæй. Лигъстæ кодтонцæ сирдти бардауæгæн.

Бунатгæс æнæ цауæйнаенттæй хуæруй-нагмæ нецихузи гъæуама бавналдтайдæ. Изæрæй цауæйнаенттæ ку æрæздæхиуонцæ, уæд сæ бунатгæс сæ цауæни туххæй фæс-номугæй бафæрсидæ. Етæ дæр ин дзуапп фæсномугæй лæвардтонцæ. Ци сирд рамарун син бантæсидæ, уой фидæй бунатгæс-æфсий-нæ искæнидæ æхсæрфæнбæлттæ. Исцæттæ кæнидæ æхсæвæр дæр.

Фезонæг ку исцæттæ уидæ, уæд хæстæр цауæйнон ухст æ къохмæ райсидæ. Æцæг уотемæй, цæмæй ибæл æ къох ма æмбæла æма 'й уой туххæй естæмæй истохиуонцæ. Уой ба уой туххæй кодтонцæ, æма, дан, Æф-сатийи уотæ фæндуй. Исковидæ Хуцаумæ, фæййарфитæ кæнидæ Æфсатийæн æма уой фæсте æхсæрфæнбæлттæ кæстæреуæггæ-нæгмæ раттидæ. Е сæ цауæйнаенттæбæл райуаридæ æма сæ етæ дæр хуардтонцæ. Уæдта æхсæвæрбæл æрбадиуонцæ.

Нæ адæммæ куд нимад цудæй, уомæй ца-уæн айдагъдæр Æфсатийи фæрци рауадай-дæ хуарз. Æнæ уой фæндæй цауæйнон неци

ДЗАНАЙТИ Азанбегикондхузæ «Сагдзауæн».

бакæндзæнæй, æ къохи неци бафтуйдзæнæй. Фал Æфсатийи бафæндадтæй, зæгъгæ, уæд дæ хæдзарæй дæр нæ рацæудзæнæ, уотæмæй дæ гъуддаг рацæудзæнæй.

Мард æмæ хуæрд ци сирдтæ æрцу-дæнцæ, уонæн фæстæмæ райгасгæнæн ес, зæгъгæ, еци гъуди берæ адæмти таурæхъти æма аргъæутти ес. Сæ райгас кæнунæн, дан, фагæ 'й, се 'стæгдар цæмæй æнæгъæнæй уа, е. Уой туххæй нæ уагътонцæ сирдти стæгдар исафун æма сауæнгæ сæттун дæр.

Нæ адæм саги, дзæбодури, æма сæгутти стæгдартæ гæлдзгæ нæ кодтонцæ. Куйтæн дæр сæ нæ лæвардтонцæ, æстæгутæ æрæм-бурд кæниунцæ, гъæуай сæ кодтонцæ, уæдта сæ дони бакалиуонцæ æма зæгъиуонцæ: «Сирдтæ аци донæй ахиддæр уæнтæ, ма-рунмæ сæ куд æййафæн!..» Фал уотæ дæр уидæ æма сæ дони дæр нæ багæлдзиуонцæ. Зæгъæн, дзæбодури кенæ æндæр сирдти сæри кæхцитæ цауæйнæнттæ ниуадзиуонцæ сæ хæдзари. 1922 анзи Дигоргомæй Одолай гъæуай лигъдæй будурмæ зингæ цауæйнон Хæмицати Базе, æма имæ разиндтæй æртæ æма фондзинсæй дзæбодури сæри кæхцæй фулдæр.

Цауæни æгъдæуттæн нæ адæммæ æнæ æнхæстгæнæн нæ адтæй, етæ бæлвурд кодтонцæ цауæйнæнтти астæу рахастдзий-нæдтæ. Къуарæй ка цауæн кодта, уонæй сирд ка рамаридæ, уомæн раттиуонцæ сирди сæр, бæрзæй æма цар, иннæ хæйттæ ба æмхузон дехгонд цудæнцæ. Сæрмагондæй радех кæ-ниуонцæ æмбæлæгæги хай — рахес фарсæй фондз фæрски.

Цауæйнæнттæмæ ма адтæй уæхæн æгъ-дау дæр. Еунæгæй цауæн кæнгæй адæймагæн мард сирд фæххæссун æ бон нæ адтæй, кенæ уæхæн рауæнмæ ниухауидæ æма ин еунæгæй исесæн нæ уидæ. Уæхæн дзамани цауæйнон æ хæдзарæмæ раздæхидæ æма кенæ уæрдунæй рацæуидæ, кенæ ба æм-бæлтти хæццæ. Сирди мардмæ еци рæстæг неке бавналидæ. Мах адæммæ, Кавкази иннæ адæмтæй кедæрти хуæн, мард сирдмæ лæгъ-уз цæстæй неке ракастайдæ. Зæгъæн, нæ ин адтæй зæнхæбæл ласæн: бунмæ гæлдзун, лæгъуз номæй исхонун. Уотæ ка бакодтайдæ, е ракъахтайдæ Æфсатийи маст æма ин е еу сирд дæр некæдбал равардтайдæ.

Хæстæрæн кадæ кæнун цауæйнæнтти астæу адтæй æнæфæккæугæ æгъдау. Цалдæр цауæйнонæй фиццаг æхсти барæ хæстæри адтæй. Цауæйнæнттæ дуемæй ку уиуонцæ, уæд фиццаг æхсти барæ хæстæр лæвардта кæстæрæн. Кæстæр ин райарфæ кæнидæ æма зæгъидæ: «Æз дæ разæй саг дæр нæ рамардзæнæн!..» Мах цауæйнæнттæй еске иу-азæги хæццæ ку цауæн кæнидæ, уæд фиццаг æхсти барæ æнæмæнгæй иуазæгæн раттидæ, кæд си иуазæг берæ кæстæр уидæ, уæддæр. Цæф сирд ку раледзидæ, æма 'й æндæр цауæйнæнттæ ку рамаруонцæ, уæддæр иурсти медæгæ фиццаг барæ фиццаг фехсæг цауæйнонмæ хаудтæй.

Нæ адæммæ уæлдай кадгин адтæй дзæ-бодурбæл цауæн кæнун. Хуарз цауæйнон дæр уой хониуонцæ, æма дзæбодур ка рамаридæ. Æма е раст адтæй. Дзæбодурдзауæнæн гъ-дæй устур лæгигъæдгундзийнадæ, фæразонд-зийнадæ. Е адтæй хъæбæр тæссаг гъуддаг, уомæн æма дзæбодуртæ цæрунцæ хуæнх-бæсти уæхæн рауæн, бацæуæн кумæ нæййес. Цауæйнæнттæ еци бунæттæмæ байервæзуни туххæй ци зиндзийнæдтæ фæуидтонцæ, уой хуарз равдиста Хетæгкати Къоста æ радзурд «Дзæбидырдуан»-и. Уæхæн зин уавæрти цауæйнæнттæ къуæрегæйттæй фенгъæлмæ кæсиуонцæ.

Еуæй-еу хатт цауæйнон сирдти размæ бадгæй айнаги риндзæбæл æхсæвæ дæр байзайдæ. Æма дзогæ ку фæззиннидæ, уæд сæ æхсун райдайидæ.

Еугур сирдтæй дæр дзæбодури фид æй хуæрзадæдæр. Дзæбодури фидæй цауæйнон хай кодта айдагъдæр æ хæстæгутæн нæ, фал ма гъæуи боц хæстæртæн дæр.

Сæрæндзийнадæбæл нимад адтæй са-гбæл цауæн кæнун дæр. Саги фид дæр æй ху-æрзадæ, хуардтонцæ 'й къудурфунхæй кенæ

си кодтонцæ фезонгута. Æ сикъатæй дæр ин пайда кодтонцæ дзæбодури сикъати хуæн.

Робасбæл æма тæрхъосбæл ирон адæм ефстагмæ цауæн кодтонцæ, уой дæр ай-дагъдæр ездæнттæ — рæстæг æрветунмæ. Фæллойнæгæнæг цауæйнон еци сирдти мардта, цауæни сæбæл ку исæмбæлидæ, айдагъдæр уæд.

Нæ адæммæ кадгин гъуддаг адтæй ар-сбæл цауæн кæнун дæр. Арси фид æма сойнаæ дзæбæх кодтонцæ аллихузон нестæ, сауæнгæ ма индис æма рæугути нез дæр. Уомæ гæсгæ арси фид уайтæккæ нæ хуардтонцæ, фал æй медæггойни дардтонцæ хуасæн. Арсæн æ цар ба горцъейæн дардтонцæ, кенæ ба 'й хуссæни рази байтауиуонцæ.

Еуæй-еу бийнонтæ арси фид нæ хуард-тонцæ. Е æй тотемизми байзайæггаг, гъома, кæддæр еци муггаг сæхе худтонцæ арси хæ-стæг. Мах адæм уотæ дзурдтонцæ, зæгъгæ, дан, арси къах адæймаги къахи хуæн æй, силæ арси реутæ ба силгоймаги реути хуæн. Ку фæммæлуи, уæдта уæлгоммæ ниухуссуй æма æ раззаг дзæмбута æ реубæл дзиуарæ-вæрд никкæнуй. Зæрæндтæ куд дзорунцæ, уотемæй цауæйнон арсæн æ бæдæлтти ку райсуй, уæд е ба æ дзæмбута æ сæр хуайун райдайуй æма гъер кæнун райдайуй, раст, лæгбæл устур бæлах ку æрцæуй, уæд е куд фæгъгъæр кæнуй, уотæ. Еуæй-еу хатт бæ-дæлтти мадæ æ фурзинæй æхе дæр рамаруй. Бæдæлттæ ба сæ мади мардбæл кæугæй сæ сæртæ æма сæ реутæ фæххуайунцæ æма фæгъгъæр кæнунцæ, ирон адæм куд фæккæ-нунцæ марди фæсте, уотæ.

РЕДАКЦИЙÆЙ: Мæхæмæтти Æх-сарбег æма Тотрати Виссарион арси туххæй ци зæгъунцæ, уой хæццæ исарази ун æнæгъезуй, уомæ гæсгæ дæр æма нæ адæмон исфæлдистади ес берæ аллиху-зон цæмæдессаг таурæхътæ арс æма адæймаги туххæй. Уонæй еу абони мухур кæнæн мах дæр.

ДУУÆ МАДИ

Е раги адтæй. Фидтæлтæй æригъосгæ цау, седзæргæс уосæ æма бæдолгин арс гъæди æнæнгæлти хæрхæмбæлд куд фæцæнцæ, уой туххæй.

Цæветтонгæ, мæгур седзæргæс уосæ уалдзæги е 'ртæ сувæллонеи хæццæ ко-рæггаг хæрæгæрдунбæл гъæдæмæ сор къуæцæлтæ ласунмæ рандæнцæ. Уæрдун

согтæй ку байдзаг кодтонцæ æма гъæдæй еудзæвгарæ ку рауадæнцæ, уæд сæбæл арс æ бæдæлтти хæццæ хæрхæмбæлд ку фæууидæ. Седзæргæс, мæ арт бауазал уа, зæгъгæ, æ цæуæтæн фæттарстæй æма ма ци ракодтайдæ, уой нæбал зудта. Уæдта æ уæллагури æгънæгутæ фæйнердæмæ рарæдвта, æ реутæ фегон кодта æма æ гъæлæсидзаг нигъгъæр кодта:

— Æрбакæсæ мæмæ, æз дæр мадæ дæн, мадæ! Мæнæн дæр дæу хуæн цæуæт даруинаг ес æма мæ мæ надбæл рауадзæ!

Арс силгоймаги цъæхахстæй тæрсгæ фæккодта, æви æфсæрми фæцæй, е бæрæг нæй, фал фæстæмæ фæккæсæ-фæккæсæ кæнгæй æ бæдæлтти хæццæ байевгъудæй æрдози 'рдæмæ.

ÆМХУЗОНÆЙ КУ НÆ АРХАЙÆН НÆ ÆРДЗИ ФАРНÆБÆЛ, УÆД...

Мæхæмæтти Æхсарбеги æма Тотрати Виссариони историон æрмæги хæццæ базонгæ уогæй, æнгъезуй исхæнун еу хат-дзæг: нæ рагфидтæлтæмæ æрdzi исхонди æма адæймаги царди уой ахсгагдзийнади туххæй науон зонундзийнæдтæй ефтонг-гонд нæ адтæнцæ, уæддæр мах, абони еци зонундзийнæдтæй æнхæст ка 'й, етæ гъæуама хицæ кæнæн, берæ цæмæйдæрти сæ гъæуама фæнзæн. Сæ зундгиндзийнади фæрци 'й лæдæрдтæнцæ, æрдзæ син ци 'й, уой æма син табугонд адтæнцæ е 'гъдæуттæ, æ фæткитæ.

Нури доги уойисæбæл æнæлæдæргæ цæмæн иссан, куд фæззæгъунцæ, бæласæн (гъома, æрдзæн) ци къалеубæл бадæн, уой цæмæн лух кæнæн. Уой фæдбæл идарддæр дæр дзубанди кæндзинан, абони ба æ гъуди-тæ зæгъуй Цæгат Иристони цауæйнæнттæ æма кæсгалхæсгутти иуонг **Мæрзойти Æхсарæ:**

— Раздæр æнзти гъæддаг цæрæгойтæ ахид адтæнцæ нæ республике еугур рауæнти дæр. Ци сирд ба нæ фæуидтайсæ хуæнх-бæсти, гъæди къилдунтæ æма æрхити?!

Гъулæггагæн, фæстаг рæстæгутти еци дессаги уавæр бустæги исæндæрхузон æй — гъæддаг цæрæгойтæ искунæг æнцæ кæмифæнди дæр. Æма ци хабар æй?

Уой фæдбæл дзоргæй, рæуони хузи ракой кæнунцæ, гъома, хатгай махмæ ис-кæнуй гъизт рæстæгутæ, мет арф ниууаруй гъæдти, æма, цæрæгойтæ ци бахуæронцæ, е нæбал фæууй. Мæ зонгæ цауæйнæнттæ мин ку дзурдтонцæ, уотемæй еу рæстæг Црауи гъæди къуар рауæнеми фæуидтонцæ су-дæй ка ниммардæй, уæхæн гъæддаг хути.

Ке зæгъун æй гъæуй, айдагъ хуаллаги нæхъæртондзийнæдти фудæй нæ цæуй зиантæ цæрæгойтæбæл. Зумæги мæйти рæубестæн, æндæр сирдтæн дæр идард ледзун нæ 'нтæсуй арф мети æма берæгъ-тæ, уæдта ка исуæгъдæ 'й, уæхæн куйтæ сæ фæсте цауæн фæккæнунцæ æнцонæй. Метзæйти лæбурдтити, донивулдтити æма

æндæр æрдзон фæззиндтити рæстæг дзæ-бодуртæ æма сикъетæбæл æнæнгæлæги устур зиантæ 'рцæуй.

Еугур еци хабæрттæ лæдæрд æнцæ — етæ æрдзи фудахъæлæй æрцæунцæ, æма уони нихмæ ци исараздзæнæ. Фал гъæддаг цæрæгойтæ нæмæ ке фæмминкыйдæр æнцæ, уомæн ма ес æндæр бæлвурддзий-нæдтæ, кæцитæй æрдзæ æгириддæр фудгин нæй, фал сæ аразуй адæймаг, æ фудзунд архайдæй. Нæ республике æрдзон бунæттæмæ кумæфæнди ку рандæ уай, уæддæр, раздæр сирдтæн берæ хуаллаг кæми адтæй, еци гъæдти думæги аллирауæн дæр бæлæстæ æгъатирæй цагъд æрцудæн-цæ. Мадта къилдунти ка задæй æма берæ муггаг ка лæвардта, еци тæрсæ бæлæсти ба гъæдикустгæнæг кустæттæ искунæг кодтонцæ. Ци ма хуæронцæ гъæддаг хутæ, рæубестæ, æндæр сирдтæ дæр зумæгон?

Нуртæккæ сирдти нимæдзæ фæф-фулдæр кæнуни туххæй биотехникон мад-зæлттæ арæзт цæунцæ, уонæн ба, мæнмæ гæсгæ, фагæ ахедундзийнадæ нерæнгæ нæма ес. Уомæн æма гъæди цæрæгойтæн хуаллаг, цæнхæ лæвæрд цæуй, трактор кенæ бæхуæрдун кумæ бацæудзæнæнцæ, уæхæн рауæнти. Сирдти дзæвгарæ хай ба сæрдæ æма зумæги дæр фæххезунцæ гъæдти æрфити æма хуæнхти тæккæ бæр-зонддæр рауæнтæмæ. Уордæмæ хуаллаг, цæнхæ бахъæртунгæнæн ес айдагъдæр вертолетбæл. Абони уавæрти уомæн фадуат нæййес.

Раздæр æнзтæмæ нæуæгæй ку раз-дæхæн, уæд цауæйнæнттæ, нури хуæн берæ некæд адтæнцæ, уæдта цауæн дæр нæ кодтонцæ кæмифæнди дæр. Нур ба син нимæдзæ дæр нæййес, уæдта си ке куд фæндуй, уотæ цауæн кæнунцæ. Æнæзакон цауæн ба кæнунцæ анзи кæцифæнди афони дæр.

Куд загътон, уотемæй нæмæ, зæгъæн, тæрхъос ахид уидæ, сауæнгæ будуйрон игуæрдæнти дæр. Фал еу рæстæг е дæр ис-кунæг æй, фиццагидæр, адæймаги архайди фудæй.

Зæгъæн, Црауи раздæри совхоз «Ком-мунизммæ фæндаг» дæргъвæтийнæ рæстæг æ рæзбунтæ пурх кодта маргин химикаттæй, æма тæрхъостæ æма робастæ фæццагъди 'нцæ. Нур хæдзарадæ дæр æма æ рæзбунтæ дæр нæбал æнцæ, æма куд æнгъæл айтæ? Тæрхъостæ, робæстæ фулдæр кæнун рай-дæдтонцæ Црауи гъæдбунти.

Хæдзарæ æдзæрæгæй куд нæ феда-уй, уотæ нæ алливарс æрдзæ дæр æнæ гъæддаг сирдтæй бустæги исæведауцæ уодзæнæй, æма гъæуама алкедæр уой æ зæрдæбæл дара.

Нæ æрдзи фарнæбæл æмхузонæй ку нæ архайæн, уæд исонибони цардиугæ æдзæллагдæр кæндзæнæй. Æма нин уой ба, нæ фæсте си ци фæлтæртæн цæргæ рауайдзæнæй, етæ нæ ниххатир кæндзæ-нæнцæ.

ДЕДЕКАТИ Хъазбег (галеуæрдигæй), Давид МУСУЛЬБЕС æма БИАЗÆРТИ Савели.

БИАЗÆРТИ Савели: «НÆ КÆСТÆРТИ ХУАРЗ — МÆ УСТУРДÆР ЦИЙНÆ!»

БАСКАТИ
УРУЗМÆГ,
журналист,
спортивон
комментатор

Биазæрти Савели æцæ-
гæйдæр æй устур арфи аккаг.
Кæбæлти 'нцæ æ лæггæдтæ
Иристон æма Уæрæсей спор-
тивон змæлди размæ! Уæгъ-
дебарæ гъæбесæйхуæстбæл
Савели фæццалх æй цуппæрдæ-
санздзудæй. Æ фиццаг тренер
адтæй дзæнетибадуйнаг Лалити
Лаврент. Уой разамундæй гъæ-
укаг æвзонг биццеу сæрæн
къæхдзæфтæ кодта æригæнтти
еристи æма хунд æрцудæй Цæ-
гат Иристони æригæнтти еугонд
командæмæ. Æстдæсанздзудæй
Савели еристи архайдта спор-
тивон æхсæнадæ «Фæллой»-и
номæй. Ами ба ин тренер адтæй
Дедекати Исай фурт Хъазбег,
гъулаеггагæн, е дæр абони не
'хсæн нæбал æй, рохсаг уæд...
Уой разамундæй Савелийæн
бантæстæй ССР Цæдеси спорти
мастери домæнтæ исæнхæст
кæнун. Æнтæстгинæй ерис кодта
Еугурцæдесон спортивон æхсæ-
надæ «Фæллой»-и, Еугурцæде-
сон профессионалон спортивон

æхсæнадти еугонд спартакиадæ
æма æндæр бæрзон еристи.

Гъулаеггагæн, Савели æ
тæккæ тухи бацæунмæ хæстæг
æверхъау уавæри бахаудтæй,
æма, ци уæззау цæф фæцæй,
уой фудæй ин гъæбесæй хуæцун-
нæн фадурат нæбал адтæй.

Савели еуцæйбæрцæдæр
æндæр куст кæнунбæл ахур дæр
кодта, фал æ зæрдæ æдзохдæр
дзурдта гъæбесæйхуæсти зал-
мæ. Хуæрзæригонæй дууæ æма
инсæй anzi ибæл ку цудæй, уоте-
мæй райдæдта æвзонг биццеути
хæццæ косун, фулдæр рæстæг
æрвиста æ гъомбæлгæнуйнæгти
хæццæ, уотæ æновуддæр кодта
æ равзурст дæсниадæбæл, раз-
æнгарддæрæй архайдта арæх-
стиндæр сиунбæл. Лæдæрдтæй
æй, æ бæрни 'нцæ, сæ цардвæн-
даги тæккæ райдайæни ка æр-
лæудтæй, еци кæстæртæ. Æма
цæйбæрцæбæл фæррæствæн-
даг уодзæнæнцæ, цæйбæрцæ-
бæл амондгун рауайдзæнæй сæ
карнæ, е ба берæ цæмæйдæрти
аразгæ 'й Савелийæй дæр, куд
гъомбæлгæнæг, уотæ. Уотæ ке
адтæй, е бæрæг æй Савелийæн
æхе загъдæй дæр:

— Сувæллæнтти хæццæ куст
мæ æхемæ фулдæрæй-фулдæр
æлваста. Мæ гъомбæлгæнуй-
нæгтæй еске æхе цидæр ар-
фиаг гъуддаги рауон-циуонæй
ку равдесидæ, уæд мин е уотæ
æхцæуæн уидæ, цума ести устур

еристи фескьюæлхтæй.

Савелийæн æ куст сæйраг-
дæр фæткитæй еу е æй, æма си
федарæй æруагæс кæнуй: тре-
нери архайд кæстæрти айдагъ
горцъебæл гъæбесæй хуæцун
арæхстдзийнадæбæл ахур кæ-
нунæй гъæуама ма хецæн кæна,
кæд фулдæр нæ, уæддæр уой
æмбæрцæ æнхæстгонд цæуа
сæ уодиконди гъомбæладон куст
дæр. Баруагæс уи уæд, уодигъ-
æдæй кæдзос æма федер адæй-
маг спорти дæр хъаурæгиндæр
æма царди иннæ гъуддæгуги
дæр федауцæдæр уодзæнæй.
Савели хумæтæги нæ зæгъуй:

— Ци ма фæууй хуæздæр,
дæ гъомбæлгæнуйнаг, еристи
фескьюæлхунæй уæлдай, æхе
хуæрзæгъдауæй ку 'вдеса, уо-
мæй?! Еске дин дæ гъомбæлгæ-
нуйнагæй ку раппæла, уæд еци
сахат адæймаг æхе амондгун
фæххонуй. Лæгæй æ хъиамæт-
тæ дæр æрбайронх унцæ. Мадта,
иннæ уæхæнæй ба цæйбæрцæ
æхцæуæндæр фæууй, дæ кæд-
дæри гъомбæлгæнуйнаг дæбæл
ку раппæла æма дæбæл ку ба-
цийнæ кæна, уæд уой уингæй?!
Æма уæхæн цаутæ ба мин-
кый нæ рауайуй Савелийæн
æ царди. Еуей кой си æхецæй
фегъустан:

— Мæнæ хуæрзæрæги еу
рауæн цалдæр каргун лæгæй
хæццæ еу хабари фембалдан.
Уонæй еу, бакæсгæй, цума мæ-

нæй кæстæр нæ адтæй, уæхæн.
Е мæбæл бацийнæ кодта, æхе
мин байамудта æма мин арфитæ
кæнгæй загъта: «Дæу фæрци
берæ рæдудтитæй мæхе багъæ-
уай кодтон. Нæ бакумдтон тамаку
думун, фуд ниуæстæ æма æнæу-
агæ миутæ кæнунбæл фæццалх
ун!» Аци лæг кæд спорти устур
бæрзæндтæмæ не 'схизтæй,
уæддæр цæйбæрцæ æхцæуæн
адтæй мæнæн æ арфи дзубанди
игъосун!

Ке зæгъун æй зæгъун, трене-
рæн æ профессиона дæсниадæ
æвдесæг æнцæ æ гъомбæлгæ-
нуйнæгтæ æма, кæци тренери
нæ фæндуй дуйней чемпион,
Олимпæг гъæзтити уæлахæздæу,
кенæ æндæр устур еристи фе-
скьюæлхæг спортсменти бацæт-
тæ кæнун. Дзубанди дæр ибæл
нæйæс, устур амонд æй, æма
уомæй дæр Савели хайгин æй.
Сæрустурæй уотæ фæззæгъуй:

— Æз мæхе амондгун хонун,
еци уæлиауæй-уæлиауæдæр спор-
тивон бæрзæндтæмæ исхезун
кæмæн бантæстæй, уæхæн
богалтæ нин мæ кæддæри гъом-
бæлгæнæг æма зæрдтагондæр
æрдхуард, рохсаггаг Дедекати
Исай фурт Хъазбег хæццæ ис-
гъомбæл кæнун ке бантæстæй,
уомæй. Мах Хъазбег хæццæ
берæ æнзти дæргъи фæкку-
стан еумæ, еу цæди галтау, нæ
цийнæ, нæ гыгæ дæр адтæй
еумæйаг. Нæ кæрæдзæй еу фæк-
кастæй дæр лæдæрдтан æма нæ
æмгустдзийнади фæстеугутæ
мæгурау нæ рауадæнцæ. Хъаз-
бег не 'хсæн нæбал æй фондз ан-
земæй фулдæр, фал мин абони
дæр мæ кустæн, цума аргъæнæг
æй, уотæ мæмæ фæккæсуй, кæ-
стæрти хæццæ ку фæййархайун,
уæд — цума мæмæ кæцæйдæр
еуварсæй лæмбунæг кæсуй, мæ
гъуддæгугæн мин аргъ кæнуй...

Дедекати Хъазбег æма Биа-
зæрти Савели еумæ исгъомбæл
кодтонцæ спорти къуар мастери.
Уонæй цалдæр иссæнцæ дуй-
неуон къласи спорти мастерта,
берæ еристи фескьюæлхутæ. Се
'хсæн: дуйней æма Европи фæ-
сæвæдон чемпионатти уæлахæздæу
Хъалæгати Олег, Уæрæсей
чемпионатти призон бунæттæ
байахæсгутæ Гаглойти Со-
слан, Тасойти Вадим, Къусрати
Александр, Уæрæсей, Европи,
дуйней дууæ хатти чемпион,
Олимпæг гъæзтити уæлахæздæу
Давид Мусульбес.

Еци фæсæвæд сæ гъомбæл-
гæнгутæй цæйбæрцæбæл боз
адтæнцæ æма нерæнгæ дæр
ма 'нцæ, уой ба, ци гæнæн æма
амал фæууй, уомæй еудадзуг-
дæр хъæбæр зæрдигагæй бахан-
хæ кæнунцæ. Еугæр абони нæ
дзубанди Биазæрти Савелийи
туххæй æй, уæд дæнцæн æрхæс-
сæн Давид Мусульбеси загъд:

— Æз Савелимæ æрбацуд-
тæн хуæрзæригонæй. Мæ еци
фиццаг æрбакъæхдзæф æз
нимаун Хуцауи лæвар хуар-
здзийнадæбæл. Савели мах-
бæл уозæлдæй нæхе фиди
хузæн. Е нæ айдагъ гъæбесæй
хуæцунбæл нæ ахур кодта,
фал нин амудта, нæхе цæмæй
хуарз дарæн, цæмæй скъолай
фæстезад ма уæн, фал турнæн
раззагдæрти хæццæ унмæ. Еци
уроктæ мæнæн адтæнцæ пайдай
хуасæ. Савели мæнæн адтæй
æма кæдфæндидæр уодзæнæй
фæнзуйнаг хестæр. Æ 65 anzi
бони ин мæ зæрдæ зæгъуй, цæ-
мæй ма берæ æнзти уа æнæнæз
æма цардгъомус. Ци кæстæртæ
æма ин кæстæри кæстæртæ ес,
уони рохсæй æ зæрдæ куд рохс
кæна, æ гъомбæлгæнуйнæг-
тæй ба Олимпæг гъæзтити æма
дуйнеуон агъазиаудæр еристи
уæлахæздæутæ куд исирæза!..

Иннæ арфæгæнæг ба 'й
Уæрæсей æскьюæлхт тренер
Тедети Малик:

— Савели берæ барæуадзæ
лæгигæдтæй беретæн æй фæн-
зуйнаг. Фиццагидæр, æгъдаугин
æма цæстуарзон хестæр. Куд
тренер, уотæ е цæйбæрцæ ис-
кодта, е беретæн æй бæллæццæ.
Æ уодуæлдай архайд æрхаста
гъæздуг тиллæг, æма е ба 'й тре-
нери амонд. Ци ма уа устурдæр
хуарздзийнадæ ахургæнæгæн,
дæ гъомбæлгæнуйнаги дуй-
ней, Европи, Олимпæг гъæзтити
æма æндæр устур еристи кади
асийни уæлдæр къæпхæнбæл
лæугæй фæууинун! Æма уæхæн
лæварæртæ Савелийæн æ ахур-
гæнуйнæгтæ еу æма дууæ хатти
нæ ракодтонцæ.

Савели абони дæр æ уарзон
кустбæл æй, раздæри хузæн,
æновуд. Æ фиди надбæл нил-
лæудтæй æ фурт Марик дæр,
æма син нæ зæрдæ зæгъуй еу-
мæйагæй ма син берæ хæттити
сæ гъомбæлгæнуйнæгти устур
æскьюæлхтдзийнæдтæн æвде-
сæнтæ куд уæн!

Æруагæс ни кæнуй, нæ
номдзуд тренер æма хæларзæр-
дæ хестæр Биазæрти Савели ма
берæ æнзти нæ фæсæвæди нæу-
æг фæлтæртæн æнæвгъауæй е
'стур зонундзийнæдтæ ке лæвар
кæндзæнæй æма ин етæ ба се
'гъдау æма сæрæндзийнадæй
лæггадæгæнæг ке уодзæнæнцæ.

Савели, берæ нин цæрæ!
Дæ иннæ юбилей дæр дæбæл
зæрдæхцæуæнæй, никки иуон-
гъæуæгдæрæй æрцæуæд!

Дæ бæллæццæгдæр фæнди-
тæ 'нцæ нæ фæсæвæди кадæ
æма æскьюæлхтдзийнæдти хæц-
цæ баст, æма ма син берæ æнзти
æвдесæн куд уай, е Хуцауи
бафæндæ уæд!

Дигорæ

Республикон дзиллон æхсæнадон-политикон газет «Дигорæ».
Республиканская массовая общественно-политическая газета «Дигора».

Сæйраг редактор: САКЪИТИ Бариси фурт Эльбрус.
Редакций адрес: 362015 РЦИ-Алани, г. Дзæуæгигъæу, Къостай
номбæл проспект, 11, 6-аг уæладзуг.
Тел.: 25-22-56 (факс), 55-08-16; 25-93-00.
E-mail: gazeta-digora@inbox.ru.
Нæ газети сайт: http://gazeta-digora.ru.

Газет исаразæг æма уадзæг: РЦИ-Аланий мухури æма дзиллон
коммуникации гъуддæгуги фæдбæл Комитет.
362003, РЦИ-А, г. Дзæуæгигъæу, Димитрови гъæунгæ, 2.
Учредитель и издатель: Комитет по делам печати и
массовых коммуникаций РСО-Алания. 362003, РСО-Алания, г.
Владикавказ, ул. Димитрова, 2.

Газет регистрацигонд æй бастдзийнади, хабар-
хæссæг технологитæ æма дзиллон коммуни-
каци сфери Федералон служби Управлений
РЦИ-Аланий. Рег. номер ПИ №ТУ 15 — 00141,
2017 anzi 14 апрели.

Газета зарегистрирована в Управлении Феде-
ральной службы по надзору в сфере связи,
информационных технологий и массовых ком-
муникаций по РСО-Алании. Регистрационный
номер ПИ №ТУ15-00141 от 14 апреля 2017 г.

Газет мухургонд æрцудæй АБ/Е «Рауагъдадæ
«Хонсайраг регион»-и. 357600, г. Ессентуки,
гъæунгæ Никольская, 5а.

Газета напечатана в ООО «Издательство «Южный
регион». 357600, г. Ессентуки, ул. Никольская 5 а.

Газет цæуй къуæре еу хатт — геуæрибони.
Рафинсуни индекс: 73946.

Тираж 500. Заказ №301.
Мухурмæ гъæуама финст æрцæуа — 17.00; 16.02.2022.
Мухурмæ финст æрцудæй — 17.00; 16.02.2022

Нæ газетæй ист æрмагæй пайда кæнун æнгъезуй, нæ редакций аразийæй. Уæдта
гъæуама бæрæггонд уа, нæ газетæй ист ке æй, е.
Использование материалов допускается только с разрешения редакции. При пере-
печатке ссылка на газету «Дигора» обязательна.

Финстæгутæ, къохфинститæ, хуздæн рецензи нæ дæттæн, уæдта сæ автортæмæ дæр
фæстæмæ не 'рветæн.
Рукописи не рецензируются и не возвращаются.

Газети ци æрмагугæ рацæуа, уонæбæл бæрондзийнадæ хæссунцæ сæ автортæ.
Ответственность за опубликованные материалы, рекламу и объявление несет автор.